

Алейникова А. О. – здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право»
Науковий керівник: Грабчук О. В., к.н.держ.упр.,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія проти України радикально змінила ландшафт криміналістичної діяльності. Під впливом необхідності фіксації наслідків масових обстрілів та воєнних злочинів, сучасна криміналістична практика в Україні зазнає докорінних змін. Щоденна робота слідчих за таких умов перетворилась на складну операцію, яка проводиться в умовах постійного ризику для життів учасників слідчо-оперативної групи. Огляд місця події в цих умовах припинив бути лише способом збирання доказів, перетворившись на інструмент встановлення історичної та юридичної істини для міжнародного співтовариства [1].

Окремої уваги в контексті забезпечення легітимності розслідування заслуговує позиція Верховного Суду, згідно з якою у своїх рекомендаціях наголошує, що в умовах воєнного стану є неможливість технічного доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань через бойові дії або пошкодження інфраструктури, але це не повинно ставати перешкодою для проведення невідкладного огляду місця події. У таких виняткових обставинах фіксація початку слідчих дій відбувається за спрощеною процедурою, визначеною статтею 615 КПК України. Відповідно до роз'яснень вищої судової інстанції, належним підтвердженням легітимності таких дій є мотивована постанова слідчого чи прокурора, яка за своєю юридичною силою в особливий період прирівнюється до відповідного запису в реєстрі або ухвали слідчого судді. Такий підхід забезпечує дотримання принципу невідкладності огляду, дозволяючи зберегти сліди злочину, які можуть бути втрачені внаслідок динамічної зміни обстановки на місці події [2]. В умовах воєнного стану законодавець легітимізував проведення огляду без участі понятих (абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК), якщо існує загроза їхньому життю або об'єктивна неможливість їх залучення. У таких випадках обов'язковою умовою стає безперервна відеофіксація, яка виконує верифікаційну функцію, мінімізує процесуальні ризики та є пріоритетом фіксації доказів для міжнародного кримінального правосуддя [3].

Сучасна парадигма проведення огляду в умовах воєнного стану передбачає його трансформацію у складну багатовекторну діяльність, що охоплює процесуальні, технічні та безпекові аспекти. Основною особливістю є масштабність подій, що вимагає створення розширених слідчо-оперативних груп зі специфічною структурою: штабом, аналітичним підрозділом та групами забезпечення безпеки, посиленими бронетехнікою [4].

Фундаментальною особливістю сучасного огляду місця події є безумовне домінування безпекового фактора. Стадія підготовки тепер включає обов'язкову демінітаризацію об'єкта. Поки фахівці ДСНС або вибухотехнічної служби поліції не нададуть підтвердження безпеки території, слідчий не має права заходити на місце події. Це зумовлено масовим використанням ворогом мін-пасток, розтяжок та наявністю нерозірваних касетних боєприпасів, що часто маскуються під побутові предмети [5].

Окрему увагу слід приділити «негативним обставинам» - суттєвим змінам первинної обстановки внаслідок гасіння пожеж, рятувальних робіт чи розмінування. У таких випадках критично важливим є залучення матеріалів відеофіксації, проведеної службами ДСНС під час ліквідації наслідків, для подальшої реконструкції подій. Використання криміналістичних дронів та гелікоптерів дозволяє здійснювати безперервний відеозапис об'єктів (наприклад, зруйнованої інфраструктури), доступ до яких обмежений через радіаційну, хімічну або мінну небезпеку [4, с.182-183].

В умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру статична стадія огляду має проводитися максимально оперативно. Масштабність руйнувань при воєнних злочинах унеможлиблює використання традиційних методів вимірювання (рулетка, далекомір) як єдиних способів фіксації. Сучасна криміналістика в Україні перейшла до широкого використання дронів для створення ортофотопланів місцевості та 3D-моделювання зруйнованих об'єктів. Це дозволяє зафіксувати стан місця події з високою точністю, що є критично важливим при розслідуванні обстрілів цивільної інфраструктури, де площа огляду може сягати кількох гектарів. Окрім того, сучасна тактика передбачає використання роботизованих комплексів, наприклад, «CALIBER MK4 Large EOD», що дозволяють здійснювати дистанційну відеофіксацію та вилучення об'єктів у зонах високого ризику без безпосередньої присутності слідчого. Документування має бути настільки повним, щоб згодом була можливість провести віртуальну реконструкцію події [5].

При розслідуванні злочинів у зонах бойових дій особливої складності набуває впізнання трупа. В умовах масової загибелі традиційна процедура пред'явлення тіла може бути замінена на пред'явлення фото- або відеозображень загиблих, що знижує психоемоційне навантаження на особу. Проте у випадках значних ушкоджень пріоритетним методом ідентифікації має ставати судово-молекулярна експертиза (ДНК-аналіз). Тактика ОМП у таких випадках передбачає секторальний поділ території та залучення міжнародних експертів-криміналістів для підтвердження об'єктивності розслідування [3].

Процесуальне оформлення цієї дії під час розслідування нападів на цивільне населення вимагає детального опису не лише тілесних ушкоджень, а й навколишньої обстановки, що може вказувати на тип використаного озброєння. Це дозволяє встановити причинно-наслідковий зв'язок між діями агресора та наслідками у вигляді загибелі людей [4].

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

На місцях подій, пов'язаних із бойовими діями, об'єктами огляду стають специфічні речові докази: фрагменти маркування боєприпасів, залишки пороху, частки паливно-мастильних матеріалів військового призначення, а також біологічні сліди на великих площах. Важливим завданням слідчого є не просто вилучення предмета, а встановлення траєкторії прильоту снаряда за воронками та характером пошкоджень стін, що дозволяє в подальшому ідентифікувати конкретний підрозділ ворога, який здійснював обстріл [5].

Сучасні реалії життя в умовах воєнного стану викликають потребу в глибокій адаптації освітнього процесу, особливо у закладах вищої освіти системи МВС. Підготовка фахівців сьогодні має виходити за межі теоретичних стандартів, фокусуючись на здобутті навичок роботи у критичних ситуаціях. Пріоритетним завданням стає формування професійної готовності до оформлення обставин вбивств, катувань, огляду місць масових поховань та проведення складних процедур ексгумації. Ефективність таких дій безпосередньо залежить від моделювання реальних сценаріїв під час навчання [1].

Отже, огляд місця події під час війни став небезпечний і високотехнологічний процес, де головне це безпека учасників та використання нових технологій для точної фіксації руйнувань. Зміни в законах дозволили збирати докази, які в майбутньому стануть основою для покарання агресора в міжнародних судах. Поєднання нових технологій та якісної підготовки фахівців є ключем до того, щоб жоден воєнний злочин не залишився безкарним.

Список використаних джерел:

1. Огляд місця події в умовах воєнного стану: новини. *Національна академія внутрішніх справ*. 2023. URL: https://www.navs.edu.ua/news/oglyad-miscya-podiyi-v-umovah_voyennogo-stanu.html (дата звернення: 21.04.2026).
2. Лист Верховного Суду від 03 березня 2022 р. № 1/0/2-22. : Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
3. Процесуальні особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2025. Вип. 44. URL: <https://www.academy-vision.org> (дата звернення: 21.04.2026).
4. Баулін О. В. Особливості проведення огляду місця події у надзвичайних ситуаціях та умовах воєнного стану. *Криміналістика і судова експертиза*. 2024. Вип. 69. С. 176–184.
5. Книга слідчого: практичний посібник / за ред. М. С. Цуцкірідзе. Київ: Право, 2023. 600 с.

Астапова Д. М. - курсант 202 взводу навчально наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС
Науковий керівник: Питомець А. В., Голова Південно-Української
Міжнародної асоціації адвокатів, Видатний адвокат України,
викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

ВИДИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі — НСРД) є одним із найбільш специфічних елементів кримінального процесу України. Його запровадження з прийняттям Кримінального процесуального кодексу (КПК) України у 2012 році стало відповіддю на потребу правоохоронних органів у ефективних інструментах боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Актуальність теми зумовлена необхідністю дотримання балансу між інтересами слідства та конституційними правами людини, оскільки проведення НСРД майже завжди пов'язане з тимчасовим обмеженням прав на приватність, таємницю листування та телефонних розмов.

Негласні слідчі (розшукові) дії, регламентовані главою 21 КПК України різняться за своєю організаційною сутністю, змістом проваджуваних дій, суб'єктним складом. Проте, за низкою ознак, усі негласні слідчі (розшукові) дії можна розподілити на окремі групи. За організаційним критерієм негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити на три групи, а саме: ті, що здійснюються з дозволу слідчого судді, за рішенням слідчого, прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а також ті, проведення яких відбувається винятково за рішенням прокурора. Винятково за рішенням прокурора може проводитись така негласна слідча (розшукова) дія як контроль за вчиненням злочину. За ознакою обмеження прав особи, закріплених Конституцією України та нормативно-правовими актами України негласні слідчі (розшукові) дії поділяються на дві групи: проведення яких не обмежує права особи, і, відповідно, які пов'язані з обмеженням прав особи. За ознакою тяжкості вчиненого злочину, з метою розкриття та розслідування якого проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, можна поділити на дві групи: ті, що проводяться по тяжких, особливо тяжких злочинах, а також ті, що проводяться по будь-яких злочинах, незалежно від ступеню тяжкості.[3, с.273]

Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України): полягає у таємній фіксації розмов або дій особи за допомогою технічних засобів. Важливо, що ця дія спрямована саме на контроль за особою, незалежно від місця її перебування. Накладення арешту на кореспонденцію та її огляд (ст. 261, 262 КПК України): Передбачає затримання поштових відправлень, листів, бандеролей у відділеннях зв'язку. Огляд здійснюється за участю представника установи зв'язку та, за потреби, спеціаліста. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України): Це одна з найпоширеніших дій, що полягає у перехопленні змісту телефонних розмов, SMS-повідомлень або передачі даних через інтернет-провайдерів без відома абонентів. Зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України): Спрямоване на отримання інформації, що зберігається в комп'ютерах, серверах або хмарних сховищах, без безпосереднього доступу до них власника.

До інших видів негласних слідчих (розшукових) дій належать:

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України): полягає у таємному проникненні слідчого чи уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів у приміщення та інше володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України): полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

Спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України): полягає у візуальному спостереженні за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження. Важливо, що якщо спостереження проводиться в житлі, воно має кваліфікуватися як аудіо-, відеоконтроль або обстеження за ст. 267 КПК України.

Моніторинг банківських рахунків (ст. 269¹ КПК України): за наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях.

Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України): полягає у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб.

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України): проводиться у формі контрольованої поставки, контрольованої закупки (часто у справах про наркотогівлю), оперативного експерименту або імітування обстановки злочину. Закон категорично забороняє провокацію злочину під час цих дій:

1. Контрольована поставка полягає в організації і здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її територією) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена [Кримінальним кодексом України](#).

2. Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

3. Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила.

4. Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину.

5. Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення. [2]

Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 272 КПК України): полягає в організації слідчим і оперативним підрозділом введення уповноваженої ними особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, які мають значення для розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами. заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів з іншою метою забороняється.

Використання конфіденційного співробітництва (ст. 274 КПК України): під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом.

Процесуальні підстави та гарантії законності: згідно зі ст. 247 КПК України, більшість НСРД проводяться виключно на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду. Виняток становлять контроль за вчиненням злочину та виконання спецзавдання, які проводяться за рішенням прокурора. Важливою гарантією є положення ст. 253 КПК України, яка зобов'язує письмово повідомити осіб, щодо яких проводилися НСРД, про факт обмеження їхніх прав після завершення дій (якщо це не зашкодить слідству). А також за рішенням Конституційного Суду обвинувачення у злочині не може базуватися на даних, зібраних із порушенням закону або особами, які не мають на це офіційних повноважень. Докази вважаються недопустимими, якщо вони здобуті всупереч Конституції України або з недотриманням процедур, визначених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність».[4]

Класифікація НСРД за організаційними та правовими ознаками дозволяє чітко розмежувати повноваження суб'єктів розслідування та рівень судового контролю. Поділ дій на ті, що втручаються у приватне спілкування, та інші види негласних заходів, забезпечує диференційований підхід до обмеження прав особи залежно від тяжкості вчиненого злочину. Важливою складовою системи НСРД є контроль за вчиненням злочину та виконання спеціальних завдань, які вимагають не лише технічної підготовки, а й високого рівня професійної етики для недопущення провокації злочинних дій.

Основним критерієм легітимності результатів НСРД залишається суворе дотримання процедури їх проведення. Відповідно до правових позицій Конституційного Суду України, будь-які фактичні дані, здобуті з порушенням встановленого законом порядку або неуповноваженими особами, не можуть бути покладені в основу обвинувачення. Таким чином, законність проведення негласних дій та належне оформлення їх результатів є єдиною запорукою визнання отриманих відомостей допустимими доказами, що забезпечує справедливість і неупередженість правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
2. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ; Генеральна прокуратура України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0114900-12>
3. Циліорик І. І. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України : Рішення Конституційного суду України від 20.10.2011 № 12-рп/2011 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v012p710-11>

Ваховський Н. А. – студент II курсу
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин,
бакалавр спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: Павліченко І. М.,
старший викладач кафедри права
та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний розвиток трудових правовідносин в Україні відбувається під впливом складних соціально-економічних і політико-правових процесів, зумовлених як глобальною цифровізацією, так і запровадженням воєнного стану. У цих умовах дистанційна робота набула нового значення, трансформувалась із альтернативної форми організації праці у необхідний інструмент забезпечення безперервності функціонування економіки та державних інституцій. Вона стала ефективним механізмом адаптації до умов небезпеки, дозволяючи працівникам виконувати свої трудові обов'язки незалежно від місця перебування, що особливо важливо в умовах переміщення населення та руйнування інфраструктури [1, с. 243; 3, с. 99].

В умовах війни дистанційна праця виконує не лише економічну, а й соціальну функцію, забезпечуючи збереження зайнятості, стабільність доходів та підтримання життєдіяльності суспільства. Можливість працювати в укриттях, тимчасових місцях проживання або навіть за кордоном дозволила значній частині населення уникнути втрати роботи та соціальної дезадаптації [1, с. 243]. Таким чином, дистанційна робота стала важливим елементом стійкості ринку праці в умовах кризових явищ.

Актуальність дослідження правового регулювання дистанційної роботи в умовах війни визначається необхідністю вдосконалення трудового законодавства відповідно до нових викликів. Воєнний стан виявив суттєві прогалини у правовому забезпеченні дистанційної зайнятості, зокрема щодо регулювання робочого часу, контролю за виконанням трудових обов'язків, забезпечення соціальних гарантій та захисту персональних даних [2; 4, с. 498]. Крім того, спостерігається розмивання меж між робочим і особистим часом, що створює ризики перевантаження працівників і порушення їхнього права на відпочинок. У таких умовах об'єктивно постає необхідність створення дієвого правового механізму, який би поєднував гнучкість правового регулювання з належним рівнем захисту трудових прав людини.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз правового регулювання дистанційної роботи в умовах воєнного стану, визначення особливостей його реалізації та виявлення основних проблем і перспектив розвитку. Досягнення цієї мети передбачає дослідження нормативно-правової бази, аналіз змін у трудових відносинах, з'ясування специфіки організації дистанційної праці, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства. Особливу увагу приділено забезпеченню балансу між інтересами працівників і роботодавців у сучасних умовах.

Наукова розробка проблематики дистанційної роботи є достатньо розвиненою, однак продовжує активно формуватися під впливом нових викликів. Основними дослідниками цієї теми є Н. Вапнярчук, С. Вишневецька, В. Гніденко, М. Іншин, І. Козуб, О. Лук'янчиков, С. Сільченко, О. Середя, Д. Сербіна, М. Наньєва, Д. Новіков, В. Носенко, Д. Плехов. Також варто відзначити внесок О. Костенка, А. Колота, О. Демченка та О. Герасименка, які досліджували цифровізацію трудових відносин. Останніми роками питання дистанційної роботи активно досліджуються такими вченими, як В. В. Аніщук, В. М. Зеленський та І. М. Павліченко, які у своїх наукових працях розглядають зміни трудового права в умовах цифровізації та кризових явищ, зокрема воєнного стану. Попри наявність значної кількості наукових праць, ця проблема залишається актуальною і потребує подальших досліджень.

Нормативно-правове регулювання дистанційної роботи в Україні базується на положеннях Кодексу законів про працю України та спеціальних законодавчих актах. Важливим етапом стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [5; 6], який започаткував активне впровадження дистанційної роботи. Подальший розвиток законодавства пов'язаний із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» [7], що закріпив понятійний апарат і визначив порядок організації дистанційної праці [1, с. 244; 2].

Особливого значення в умовах воєнного часу набуває Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [1, с. 243; 8], який фактично адаптує трудове законодавство до реалій кризового періоду. Його норми спрямовані на те, щоб забезпечити безперервність функціонування підприємств і водночас зберегти базові трудові гарантії працівників. Однією з ключових новацій стало запровадження спрощеного механізму організації праці, зокрема можливість переведення працівника на дистанційну форму роботи за рішенням роботодавця без обов'язкового укладення письмового трудового договору [1, с. 245; 3, с. 102; 5; 8]. Такий підхід дозволяє оперативніше реагувати на загрози безпеці та зміні умов праці.

Крім того, закон надає сторонам трудових відносин ширшу свободу у визначенні форми трудового договору, що забезпечує більшу гнучкість у правовому регулюванні зайнятості (згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України № 2136-

IX) [3, с. 101; 4, с. 499; 8]. Це означає, що працівник і роботодавець можуть обирати найбільш доцільний формат взаємодії залежно від конкретних обставин, що є особливо важливим в умовах нестабільності та швидких змін.

Дистанційна робота у сучасному розумінні передбачає виконання працівником своїх функціональних обов'язків поза межами традиційного робочого місця із використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 244; 2]. Така організація праці відкриває нові можливості – зокрема, підвищує мобільність працівників, дозволяє ефективніше використовувати робочий час і зменшує залежність від фізичної присутності. Водночас вона породжує низку практичних і правових викликів, серед яких – складність контролю за виконанням роботи, забезпечення належних умов охорони праці та гарантування соціального захисту працівників.

У період воєнного стану також зазнає змін режим робочого часу. Роботодавець отримує більше повноважень щодо встановлення графіка роботи, зокрема визначення часу початку та завершення робочого дня, що певною мірою обмежує можливість працівника самостійно планувати свою зайнятість [1, с. 245; 4, с. 500]. Окрім цього, закон допускає збільшення максимальної тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень [3, с. 102], що зумовлено необхідністю підтримання безперервної діяльності підприємств, критично важливих для економіки та оборони держави.

Водночас законодавець зберігає окремі гарантії, покликані запобігти надмірному навантаженню на працівників. Зокрема, важливим елементом є право на відключення, яке передбачає можливість не виконувати робочі завдання у період відпочинку та не підтримувати зв'язок із роботодавцем поза межами робочого часу [1, с. 246]. Це право набуває особливого значення саме в умовах дистанційної роботи, коли межа між професійною діяльністю та особистим життям стає менш чіткою.

Істотних змін зазнало також правове регулювання відпусток. Зокрема, у виняткових випадках роботодавець може відмовити працівнику у наданні відпустки під час воєнного стану (відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону № 2136-IX) [1, с. 246; 8]. Така норма має тимчасовий характер і спрямована передусім на забезпечення стабільної роботи підприємств у критичних умовах. Водночас її застосування повинно бути виваженим і відповідати загальним принципам трудового права, зокрема принципу справедливості, пропорційності та недопущення необґрунтованого обмеження прав працівників.

Цифровізація трудових відносин виступає важливим чинником розвитку дистанційної роботи, оскільки саме використання інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує можливість виконання трудових обов'язків поза межами робочого місця. Застосування електронних документів і цифрових підписів спрощує організацію праці, пришвидшує обмін інформацією та робить трудові відносини більш гнучкими [2]. Водночас це потребує належного рівня захисту персональних даних і забезпечення кібербезпеки, адже зростає кількість ризиків, пов'язаних із витоком інформації або несанкціонованим доступом.

Попри позитивні аспекти, правове регулювання дистанційної роботи має низку проблем. Зокрема, відсутні ефективні механізми контролю за умовами праці та дотриманням робочого часу, що ускладнює забезпечення належних трудових гарантій [2; 4, с. 498]. Недостатній рівень соціального захисту працівників і правова невизначеність у сфері цифрової зайнятості також негативно впливають на стабільність трудових відносин. Крім того, відсутність чітких процедур вирішення трудових спорів у дистанційному форматі ускладнює захист прав працівників і потребує подальшого нормативного врегулювання.

Отже, правове регулювання дистанційної роботи в умовах війни є складним і динамічним процесом, у якому поєднуються традиційні норми трудового права та новітні підходи, зумовлені цифровізацією і кризовими обставинами. Воєнний стан прискорив трансформацію цієї сфери, водночас поставивши в центр уваги не лише ефективність праці, а й безпеку, гідність і добробут працівника. Особливого значення набуває здатність правових норм адаптуватися до нестабільних умов, зберігаючи баланс між інтересами роботодавця та працівника. У цьому контексті дистанційна робота постає не лише як форма організації праці, а як інструмент підтримки економічної стійкості та збереження людського потенціалу в умовах воєнних викликів.

Подальший розвиток законодавства має бути спрямований на вдосконалення правового регулювання дистанційної роботи з урахуванням людського виміру: забезпечення справедливих умов праці, належного рівня соціального захисту, дотримання права на відпочинок і запобігання перевантаженню. Важливо також передбачити механізми психологічної підтримки працівників, які працюють в умовах підвищеного стресу, а також гарантії цифрової безпеки та захисту персональних даних. Такий підхід дозволить сформулювати гнучку й водночас гуманну систему трудових відносин, здатну ефективно функціонувати навіть в умовах воєнних викликів, зберігаючи пріоритет людської гідності та якості життя.

Список використаних джерел:

1. Мельничук М., Мельничук О., Павліченко І. Правове регулювання та особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 70. С. 242-247. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.37> (дата звернення: 27.04.2026)
2. Павліченко І. М. Трансформація трудового права України в умовах розвитку дистанційної зайнятості та цифрових платформ. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. Вип. 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15074936> (дата звернення: 27.04.2026)
3. Аніщук В. В., Шубала Д. О. Особливості правового регулювання дистанційної та надомної роботи в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89, ч. 2. С. 98-103. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.14> (дата звернення: 27.04.2026)

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

---

4. Зеленський В. М. Правове регулювання дистанційної праці в умовах цифрової трансформації та воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3, ч. 1. С. 497-501. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.75> (дата звернення: 27.04.2026)
5. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 01 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 27.04.2026)
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX : станом на 01 січня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> (дата звернення: 27.04.2026)
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : Закон України від 04.02.2021 р. № 1213-IX : станом на 04 лютого 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text> (дата звернення: 27.04.2026)
8. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX : станом на 14 березня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 27.04.2026)

Горобчук А. О. – студентка групи П-14, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Павліченко І. М.,
старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Актуальність теми зумовлена тим, що в Україні попри законодавчі гарантії, є проблеми з реальним забезпеченням та захистом прав людини людини та громадянина, враховуючи сучасні виклики.

Метою дослідження є аналіз проблем забезпечення прав людини для вдосконалення їх захисту.

Проблема забезпечення захисту прав людини наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття стала надзвичайно актуальною через велику кількість збройних конфліктів, розвитком новітніх технологій та процесами світового об'єднання. За даних обставин доленосного значення набувають діяльність міжнародних та національних інститутів, спрямованих на забезпечення та утвердження принципів верховенства права, поваги до гідності кожної людини. Разом із тим виникають нові виклики пов'язані з кібербезпекою та захистом персональних даних, протидією дискримінацій та забезпечення кожному рівних можливостей. Це потребує нагального удосконалення правових засобів та посилення міжнародного співтовариства у царині захисту прав людини.

Проблема прямо пов'язана з тим, що на практиці рівень додержання прав і свобод людини і громадянина, гарантованих Конституцією України, не забезпечує належної реалізації потреб людини. Це виявляється у труднощах втілення окремих прав (передусім соціально-економічних) та у низькій результативності захисту їхніх порушень.

Прийняття Конституції України стало значущою стадією у законодавчому закріпленні основних прав і свобод громадян. На сьогодні конституційне право України у сфері прав людини загалом суміжне з нормами міжнародних стандартів, зокрема з положеннями Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.).

Стаття 3 Конституції України тлумачить, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.» [1] Таким чином, на правовому рівні затверджується новаторський підхід до розуміння у взаємозв'язках держави й людини, що удосконалює нові правовідносини між зазначеними суб'єктами, в яких на чільне місце виноситься людина, а не держава.

На даний момент наша держава знаходиться у процесі трансформацій. Водночас проявляються негативні наслідки цих перетворень, спричинені об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Це відноситься до сфери прав людини, які, попри сучасні виклики, лише збільшують свою значущість, щораз зростаючи та закріплюючи як природні та невід'ємні фактори існування кожної особи, сприймаючись як основа розвитку суспільства, провідний механізм задоволення особистих потреб.

Варто зазначити, що права людини в Україні де-факто мають більше декларативний характер, ніж імперативний, тому вони по більшій мірі проголошені, швидше ніж гарантовані. Суттєвою проблемою чинних проблем у сфері реалізації прав людини - невідповідність норм, що регулюють права та свободи людини, реальним соціальним можливостям, які вони мають забезпечувати. Унаслідок економічних перешкод держава фактично не має можливості повною мірою забезпечити та гарантувати громадянам більшість соціальних і економічних прав і свобод, зафіксовані Конституцією України.

Викликом для України є недосконалість механізму захисту прав людини. Неодноразово громадяни зіштовхуються з перешкодами під час захисту своїх прав у судах через тривалість судових процесів, бюрократію, низьку ефективність судової системи. Що має наслідком недовіра громадян до державних органів.

Вагомою проблемою зберігається корупція. Корупція не лише становить загрозу національній безпеці та демократичному розвитку України, але й негативно впливає на всі аспекти суспільного життя, руйнуючи універсальні соціальні цінності, зокрема права людини. Корупційні дії призводять до порушення основоположних прав і свобод людини у різноманітних сферах життєдіяльності [2, с. 28].

Корупційні правопорушення у площині державного управління та правоохоронної діяльності здатні породжувати порушення принципів рівності громадян перед законом, так само до ускладнення для громадян у реалізації права на справедливий судовий розгляд та отримання інших державних послуг.

Викликом для України є забезпечення соціально-економічних прав людини. Значна частина населення стикається з недостатнім соціальним захистом, безробіттям і низькими доходами, ці проблеми особливо загострюються в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Водночас прояв соціальних суперечностей і недостатній рівень захисту окремих груп населення, серед них: діти, ветерани, особи похилого віку, внутрішньо переміщені особи, військовослужбовці, люди з інвалідністю, мігранти, представники етнічних меншин, підтверджують потребу продовження розвитку національних правозахисних механізмів та формування більш дієвих інституцій у даній сфері.

Такі порушення зумовлені внаслідок повномасштабної агресії російської федерації проти України, яка докорінно змінила умови життя українського суспільства, що призвело до суттєвих суспільно-політичних і соціально-економічних змін. Через бойові дії недотримуються права на життя, безпеку, житло та свободу

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

пересування. В таких умовах значно ускладнилося забезпечення та гарантування належного рівня прав і свобод людини та громадянина, особливо для вразливих категорій населення.

Воєнні дії супроводжуються масштабними порушеннями прав людини, що мають системний характер. Серед них — загибель і поранення цивільного населення, випадки насильницьких зникнень, тортур, жорстокого поведіння, сексуального насильства та інших форм приниження людської гідності.

Також значний виклик для держави становлять незаконні дії на окупованих територіях, включно зі створенням підконтрольних окупаційних структур та примусовим переміщенням населення.

У сукупності ці дії свідчать про грубі порушення норм міжнародного гуманітарного права та основоположних прав людини, що мають пагубні наслідки для українського суспільства.

Внаслідок введення воєнного стану, виникла необхідність використання Україною права дерогації. Дерогація є спеціальним механізмом тимчасового відступу держави від своїх зобов'язань за міжнародними договорами в умовах війни або у разі надзвичайних ситуацій, які становлять загрозу для національної безпеки. [3, с. 147]

Роль міжнародного гуманітарного права полягає у встановленні чітких стандартів ведення воєнних дій та відповідальності за їх порушення. Воно спрямоване на мінімізацію наслідків воєнних конфліктів для цивільних осіб, обмеження застосування певних видів озброєння та методів ведення війни, а також забезпечення відповідальності за воєнні злочини. Водночас міжнародне право прав людини діє паралельно, забезпечуючи фундаментальні права кожної особи незалежно від наявності воєнного стану та забороняє масові порушення, такі як геноцид, тортури, насильницьке зникнення осіб та інші злочини проти людяності. [4, с. 705].

Отже, забезпечення прав людини для України становить проблемним питанням, у зв'язку з помітним розривом між законодавчим закріпленням та реальністю. Основними перешкодами є соціально-економічні перепони та недоліки судової системи. Для покращення ситуації необхідно посилення дії принципу верховенства права та ефективного механізму захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 3.
2. Корж І.Ф. Права людини та корупція, як прояв їх порушення. Інформація і право. № 4(47)/2023. С. 27–39.
3. Толкачова І. А., Омельченко Н. В. Механізми захисту прав людини в Україні в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 5. Ч. 1. С. 147. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.25>.
4. Окопник О., Прилипко В., Павліченко І. Механізми міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини під час воєнних дій. *Національні інтереси України*. 2025. № 3(8). С. 705. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-700-716](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-700-716)

Гуз Д. О. – студентка 3 курсу
Науковий керівник: Бахмат І. В., старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДІЯЛЬНІСТЮ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

На сьогоднішній день релігія перестала бути лише сферою приватного життя вона стала потужним соціальним інструментом, який, на жаль, нерідко використовується як «ширма» для протиправної діяльності. Кримінальні правопорушення, що вчиняються під прикриттям релігійних організацій є одними з найскладніших для розслідування. Це зумовлено специфічним психологічним впливом на потерпілих, закритою ієрархією громад та частою трансформацією звичайної обрядовості в інструмент маніпуляції та збагачення. Проблема криміналістичної характеристики таких діянь не лише у кваліфікації, а й у вмінні розпізнати деструктивний культ за на перший погляд законною діяльністю. Причини виникнення нових та поширення впливу вже існуючих релігійних організацій, а найчастіше це тоталітарні секти, криються в духовних та економічних кризових станах соціуму. Цим і можуть скористатися лідери тоталітарних сект, які наділені харизматичними та інтелектуальними якостями і володіють знаннями з психології, адже до основних причин, що спонукає особу вступити в секту або ж тоталітарну групу можна віднести: прагнення позбутися самотності, знайти нових друзів, пошук вирішення проблем вікових криз, проблеми фізичного та психічного здоров'я, необхідність духовної підтримки через тяжку психічну травму або тяжке захворювання, конфлікти, невдоволення навколишнім світом та своїм місцем у ньому (а часто і самим собою) і при цьому відсутність надій на можливість самотужки, за допомогою держави або традиційних суспільних інститутів змінити ситуацію на краще.

Особливу небезпеку релігійні організації (тоталітарні секти) становлять для неповнолітніх, які в силу вікових особливостей набагато більше, ніж дорослі відкриті для стороннього впливу, схильні до перебільшеного сприйняття різних проблем і ще не мають потрібного життєвого досвіду, щоб належним чином розібратися у тій чи іншій складній ситуації. Неповнолітні, які опинилися в сектах, фактично позбавлені свободи вибору місця проживання, пересування, права вільно висловлювати свої погляди [1, с. 141].

Одним із елементів криміналістичної характеристики злочинів пов'язаних із діяльністю релігійних організацій є спосіб вчинення злочину, що включає психологічний тиск та залякування, які полягають у використанні маніпулятивних технік через нав'ювання ідеї «обраності» групи та «гріховності» зовнішнього світу, гіпнозу, використання страху «божої кари», екскомунікації; фінансово-господарські махінації, що характеризуються незаконним заволодіння майном вірян через «добровільні» пожертви, заповіді та шахрайські схеми, ухиленням від сплати податків, приховуванням доходів отриманих під виглядом пожертвувань; експлуатація вірян, що полягає у примусовій праці або залученні до протиправної діяльності під виглядом «служіння»; використання засобів масової комунікації, зокрема активне використання соціальних мереж та стрімів для дистанційного впливу на аудиторію та збору коштів.

Шахрайства, вчинені під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів, мають системний та тривалий характер. Такий різновид шахрайських дій зумовлений обставинами та умовами, які передували кримінальному правопорушенню та сприяли або перешкоджали його вчиненню; обставинами, які вказують на ретельність підготовки до вчинення злочину; відомостями про елементи обстановки, які вплинули на вибір способів злочину, засобів та знарядь, а також особи потерпілого; відомостями про характер взаємодії особи-шахрая та особи потерпілого під час вчинення кримінального правопорушення; відомостями про умови безпосереднього місця та часу вчинення злочину. Для шахрайства під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів характерним є їх вчинення переважно у громадських приміщеннях, з вільним доступом усіх зацікавлених та бажаючих взяти участь у проведенні обрядів та прослуховуванні проповідей, здебільшого у вихідні дні з 10 год. до 14 год. [2, с. 261].

До числа найпоширеніших варіантів тоталітарних сект можна віднести: спеціально створену для вчинення злочинів (попередня змова, організованість, стійкість, мета злочинної діяльності); релігійне об'єднання (група, незареєстрована в чинному порядку, група, що має замаскований кримінальний напрям). Суспільна небезпека існування таких сект полягає ще й у тому, що, крім злочинів на релігійному ґрунті, вони провокують вчинення й інших злочинів, які вчиняються для підтримання діяльності секти (крадіжки, шахрайство тощо). Секта намагається увійти у сферу життя новачка та контролювати його. Найчастіше така людина навіть не здогадується, що починає сектантський шлях, вона впевнена, що є членом гуртка, що вивчає Біблію, або членом літературної (музичної) групи. Тому, самотійну кримінологічну проблему являє собою віктимологічний аспект тоталітарного сектантства [3, с. 121].

Проаналізувавши чинне законодавство, зауважимо, що в кримінальному законодавстві України відсутні прямі заборони на діяльність релігійних організацій (сект) екстремістської направленості. Український законодавець встановлює кримінальну відповідальність за посягання на життя та здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК України) [4]. Але, зважаючи на практику, ступінь шкідливості діяльності деяких деструктивних сект значно ширше, ніж тільки посягання на

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

здоров'я чи статева розпушта. В свою чергу В.О. Верхогляд зазначає, що проблеми полягають у тому, що вітчизняне законодавство, норми якого регулюють порядок реєстрації релігійних організацій та регламентує їхню діяльність, на даний час абсолютно недосконале і має багато білих плям. Фактично відсутні легальні експертні процедури, які б дозволяли з'ясувати чи є та чи інша релігійна організація деструктивною, тоталітарною або якоюсь іншою. До того ж, законодавство не надає реального інструментарію, який би дозволив відфільтрувати навіть явно деструктивні структури, що прямо не декларують деструктивні цілі [5, с. 192].

При дослідженні криміналістичної характеристики злочинів пов'язаних із діяльністю релігійних організацій слід акцентувати увагу на «слідовій картині», яка є специфічною, оскільки докази часто розпорошені між матеріальними об'єктами, цифровими даними та змінами у психіці потерпілих. В криміналістичній науці ці сліди поділяють на три основні групи: перша - матеріально-фіксовані сліди, зокрема предмети культу, ритуальний одяг, знаряддя для нанесення тілесних ушкоджень або самокатувань, розписки про «добровільне» передання майна або дарування квартир, сліди виснаження від специфічних дієт, ненадання допомоги або наявність в організмі психотропних речовин, що додавались до «святої» їжі або води; до другої групи відносять цифрові та інформаційні сліди, а саме відеозаписи проповідей, закриті чати у месенджерах, фінансові транзакції; третю групу становлять ідеальні сліди - це показання свідків, зокрема тих хто був членами таких організацій, висновки експертів щодо оцінки стану потерпілих осіб.

Підсумовуючи вищезгадане можемо зробити висновок, що традиційні методи розслідування, орієнтовані на пошук матеріальних доказів, сьогодні є недостатніми. Для реальної протидії цій проблемі потрібно не лише посилювати кримінальну відповідальність, а й створювати спеціалізовані міждисциплінарні групи (слідчих, психологів та IT-фахівців), які дозволять документувати маніпулятивний вплив ще на етапі втягнення особи в організацію.

Список використаних джерел:

1. Кульчинська Ю. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів. Науково фахове видання «Історико-правовий часопис». Волинський національний університет імені Лесі Українки. №2 2015 р. С. 138-143 URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8380/1/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
2. Курята Л. Л., Мирівська А. В. Обстановка шахрайства, вчиненого під приводом проповідування віровчень та виконання релігійних обрядів та її значення для розслідування. Підприємництво, господарство і право. № 5. Київ, 2021. С. 258-262. URL: <https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/42.pdf>
3. Талах А. М. Деструктивні релігійні організації: проблематика кримінологічного аналізу визначення поняття. 2018 р. Міжрегіональна Академія управління персоналом. Випуск № 2 С. 119-124 URL: https://pjuv.nuoua.od.ua/v2-5_2018/2/27.pdf
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 25.04.2026 року)
5. Верхогляд В.О. Неокульти: об'єкт діяльності чи суб'єкт взаємодії органів СБУ? Форум права. 2011. Випуск 1. С 190–193. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11/vvovoc.Pdf>

Давидкін В. О. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В.,
Голова Південно-Української Міжнародної асоціації адвокатів,
Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Однією з ключових функцій кримінального процесу є забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. У сучасних умовах розвитку злочинності правоохоронні органи стикаються з необхідністю використання нових методів і засобів отримання доказової інформації. Особливе місце серед таких засобів посідають негласні слідчі (розшукові) дії, які дозволяють отримувати інформацію про кримінальні правопорушення без відома осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження. Саме такі процесуальні заходи є важливим інструментом боротьби з організованою злочинністю, корупційними правопорушеннями, незаконним обігом наркотичних засобів та іншими тяжкими злочинами [1].

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом [1]. Особливістю таких дій є те, що вони здійснюються таємно і спрямовані на отримання інформації про обставини кримінального правопорушення, особу, яка його вчинила, а також інші дані, що мають доказове значення у кримінальному провадженні.

Запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальний процес України стало важливим етапом реформування кримінального процесуального законодавства. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році законодавець систематизував порядок проведення таких дій, визначив їх види, підстави та процедуру здійснення. Це сприяло наближенню національного кримінального процесу до європейських стандартів забезпечення прав людини та ефективності кримінального судочинства [2].

Разом із тим застосування негласних слідчих (розшукових) дій пов'язане з певними ризиками порушення прав і свобод людини, оскільки їх проведення передбачає втручання у приватне життя особи, її листування, телефонні розмови та інші форми комунікації. У зв'язку з цим кримінальне процесуальне законодавство України передбачає чітку процедуру надання дозволу на проведення таких дій, що здійснюється слідчим суддею, а також встановлює контроль за законністю їх проведення [3].

Слід також зазначити, що результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть використовуватися як джерело доказів у кримінальному провадженні. Проте їх допустимість залежить від дотримання встановленого законом порядку проведення таких дій. У разі порушення вимог кримінального процесуального законодавства отримані результати можуть бути визнані недопустимими доказами [4].

У сучасних умовах розвитку кримінальної юстиції роль негласних слідчих (розшукових) дій постійно зростає. Це зумовлено ускладненням механізмів вчинення злочинів, використанням злочинцями сучасних інформаційних технологій, а також необхідністю ефективної протидії організованій злочинності. Саме тому дослідження правових засад проведення негласних слідчих (розшукових) дій та їх використання як засобу отримання доказів є актуальним завданням сучасної кримінально-процесуальної науки.

Метою даної наукової роботи є дослідження правової природи негласних слідчих (розшукових) дій, аналіз їх видів та процесуального порядку проведення, а також визначення ролі результатів таких дій у системі доказування у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 №4651-VI.
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. Київ : Алерта, 2020.
3. Шибіко В.П., Бабіков О.П. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019.
4. Капліна О.В., Марочкін І.Є. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018.
5. Гловок І.В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні : монографія. Одеса : Фенікс, 2016.
6. Бандурка О.М., Бандурка І.О. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Харків : ХНУВС, 2019.

Драч В. М. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В., Голова Південно-Української
Міжнародної асоціації адвокатів, Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Конституційні та спеціальні засади кримінального провадження формують систему нормативних орієнтирів, на підставі яких здійснюється діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших учасників кримінального процесу. Нормативна природа зазначених засад пов'язана з потребою впорядкування процесу встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення, забезпечення належного процесуального статусу учасників провадження та дотримання встановлених процедур під час прийняття процесуальних рішень.

Закріплення відповідних положень на конституційному рівні визначає загальні межі функціонування кримінального процесу, тоді як спеціальне процесуальне законодавство деталізує порядок реалізації зазначених положень у практичній діяльності. Нормативною основою кримінального процесуального регулювання виступає Конституція України [1], Кримінальний процесуальний кодекс України [2], Кримінальний кодекс України [3], Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [4], Закон України «Про прокуратуру» [5], Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [6], а також інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів кримінальної юстиції.

Конституційний рівень регулювання кримінального провадження пов'язаний із визначенням загальних правових принципів функціонування державної влади, системи судочинства та гарантій прав людини. Норми конституційного характеру встановлюють правові орієнтири, відповідно до яких формується структура кримінального процесу, визначається порядок здійснення правосуддя, закріплюються гарантії захисту особи у відносинах із державою. Конституція України [1] містить низку положень, що регулюють процесуальні гарантії під час здійснення кримінального провадження. Зокрема, стаття 3 Конституції України [1] визначає людину, її життя і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, що формує загальну правову основу функціонування системи кримінального правосуддя.

Конституційні норми закріплюють комплекс прав і свобод людини, які підлягають дотриманню під час здійснення кримінального провадження. Стаття 29 Конституції України [1] встановлює право кожної особи на свободу та особисту недоторканність і визначає порядок затримання та тримання особи під вартою. Положення зазначеної статті передбачають можливість обмеження свободи особи виключно на підставі вмотивованого рішення суду або у випадках, визначених законом. Стаття 55 Конституції України [1] закріплює право кожної особи на судовий захист, що охоплює можливість звернення до суду з метою захисту порушених прав і свобод.

Право на правову допомогу передбачене статтею 59 Конституції України [1], відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу. Реалізація зазначеного положення здійснюється з урахуванням норм Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [6], що визначає порядок надання правничої допомоги особам, які потребують правового захисту у кримінальному провадженні. Участь захисника у кримінальному процесі регламентується нормами Кримінального процесуального кодексу України [2], які встановлюють процесуальний статус захисника, порядок його участі у слідчих і судових діях та процесуальні гарантії реалізації права на захист.

Презумпція невинуватості закріплена у статті 62 Конституції України [1]. Нормативний зміст зазначеного положення передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення доти, доки її вину не встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Зазначена конституційна норма отримала подальший розвиток у статті 17 Кримінального процесуального кодексу України [2], де визначено порядок доведення вини особи та правила оцінки доказів у кримінальному провадженні. Відповідно до процесуального законодавства обов'язок доведення вини покладається на сторону обвинувачення, а сумніви щодо доведеності вини тлумачаться на користь обвинуваченого.

Стаття 63 Конституції України [1] закріплює право особи не свідчити проти себе, членів сім'ї або близьких родичів. Нормативне закріплення зазначеного положення пов'язане із забезпеченням процесуальних гарантій під час проведення допиту та інших процесуальних дій у кримінальному провадженні. Кримінальний процесуальний кодекс України [2] деталізує порядок реалізації зазначеного права у межах досудового розслідування та судового розгляду.

Принцип законності, який визначає діяльність органів кримінальної юстиції, закріплений у статті 19 Конституції України [1]. Зазначена норма передбачає обов'язок органів державної влади та їх посадових осіб діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією [1] і законами України. Реалізація зазначеного принципу у сфері кримінального провадження відображена у статті 9

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Кримінального процесуального кодексу України [2], що встановлює вимогу суворого додержання положень процесуального законодавства під час здійснення кримінального провадження.

Конституційні засади кримінального провадження взаємодіють зі спеціальними принципами, закріпленими у Кримінальному процесуальному кодексі України [2]. У статті 7 зазначеного кодексу визначено систему загальних засад кримінального провадження, до яких належать верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, повага до людської гідності, забезпечення права на захист, презумпція невинуватості та інші процесуальні положення.

Принцип верховенства права передбачений статтею 8 Конституції України [1] та відображений у статті 8 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Нормативний зміст зазначеного принципу пов'язаний із забезпеченням відповідності діяльності органів кримінальної юстиції загальним правовим стандартам та гарантіям прав людини. Суд, прокурор та слідчий під час здійснення кримінального провадження зобов'язані враховувати зміст правових норм, практику їх застосування та положення міжнародних договорів України.

Принцип рівності перед законом і судом закріплений у статті 24 Конституції України [1] та статті 10 Кримінального процесуального кодексу України. Зазначені положення передбачають однаковий процесуальний статус учасників кримінального провадження незалежно від соціального походження, майнового стану, національності, статі, мови, політичних або інших переконань. Судовий розгляд кримінальних проваджень здійснюється із забезпеченням рівності сторін перед законом і судом.

Змагальність сторін та свобода у поданні доказів визначені статтею 22 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Нормативний зміст зазначеного принципу пов'язаний із процесуальною діяльністю сторони обвинувачення та сторони захисту, які здійснюють представлення доказів, аргументів і правових позицій під час кримінального провадження. Суд у межах змагального процесу забезпечує рівні умови для реалізації процесуальних прав сторін та здійснює оцінку доказів відповідно до вимог процесуального законодавства.

Принцип гласності та відкритості судового розгляду визначений статтею 27 Кримінального процесуального кодексу України [2] та статтею 129 Конституції України [1]. Проведення судових засідань у відкритому режимі передбачає можливість присутності представників громадськості, засобів масової інформації та інших осіб. Закритий судовий розгляд здійснюється у випадках, передбачених процесуальним законодавством, зокрема з метою захисту державної таємниці або забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

Таким чином, конституційні та спеціальні засади кримінального провадження формують систему правових положень, що визначають організацію кримінального процесу, порядок здійснення процесуальних дій та механізм реалізації прав учасників кримінального провадження. Конституція України встановлює загальні правові принципи функціонування кримінального судочинства, тоді як Кримінальний процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові акти деталізують порядок реалізації зазначених положень у практиці кримінального провадження. Нормативна взаємодія конституційних і спеціальних засад визначає структуру кримінального процесу та процедури здійснення правосуддя у кримінальних справах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996 р. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 12.03.2026).
6. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. Редакція станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 12.03.2026).

Кость Х. Р. – студентка 3 курсу
Науковий керівник: Бахмат І. В., старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ЗАХИСНИКА ЯК ГАРАНТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО

Процесуальний статус захисника у кримінальному провадженні України є ключовим елементом механізму забезпечення конституційного права особи на захист і виступає однією з фундаментальних гарантій дотримання прав підозрюваного. Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, а у випадках, передбачених законом, така допомога надається безоплатно [1]. Зазначене положення конкретизується у нормах Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), який формує комплексну систему процесуальних гарантій реалізації права на захист. Водночас слід зазначити, що конституційне право на захист має пряму дію і підлягає застосуванню незалежно від наявності чи відсутності відповідних процесуальних механізмів, що підсилює значення інституту захисника у кримінальному провадженні. Процесуальний статус захисника є однією з найскладніших та найактуальніших проблем не лише практики але й доктрини кримінального процесу. Це пояснюється тим, що участь захисника у кримінальному провадженні є чи не єдиною реальною гарантією дотримання усіх, передбачених законодавством, прав та свобод особи, щодо якої здійснюється захист [2, с.208-209].

Згідно зі ст. 20 КПК України, право на захист належить до загальних засад кримінального провадження і полягає у наданні підозрюваному можливості захищатися від кримінального обвинувачення всіма не забороненими законом засобами, зокрема шляхом користування правовою допомогою захисника [3]. Водночас на слідчого, прокурора, слідчого суддю та суд покладається обов'язок забезпечити реалізацію цього права на всіх стадіях кримінального провадження. Таким чином, право на захист має не лише декларативний, а й імперативний характер. Воно передбачає не тільки формальне допущення захисника до участі у справі, але й створення реальних умов для ефективного здійснення захисту, включаючи можливість своєчасного ознайомлення з матеріалами справи, участі у процесуальних діях та реалізації інших процесуальних прав.

Правовий статус захисника визначено ст. 45 КПК України, відповідно до якої захисником у кримінальному провадженні є адвокат, який здійснює захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, визначених законом [3]. Законодавець встановлює виключність адвокатської діяльності у сфері кримінального захисту, що узгоджується з положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і спрямоване на забезпечення належного професійного рівня правничої допомоги. Крім того, така виключність сприяє забезпеченню стандартів якості правової допомоги, оскільки адвокат несе дисциплінарну відповідальність за неналежне виконання своїх професійних обов'язків [4].

Зміст процесуального статусу захисника розкривається через сукупність його процесуальних прав, обов'язків та гарантій діяльності, закріплених, зокрема, у ст. ст. 46 та 47 КПК України [3]. Відповідно до ст. 46 КПК України, захисник має право брати участь у кримінальному провадженні з метою здійснення захисту, має право на участь у процесуальних діях, подання доказів, заявлення клопотань і відводів, а також на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності [3]. При цьому обсяг його повноважень визначається інтересами підзахисного та процесуальною роллю сторони захисту. Реалізація цих прав забезпечує можливість активного впливу сторони захисту на перебіг кримінального провадження. Обсяг кримінальних процесуальних прав та гарантій їх реалізації у захисника значно ширший, ніж у підозрюваного. Це наочно підтверджується і тим фактом, що відповідно до норм-приписів КПК України підозрюваний не наділений правом надсилати адвокатський запит, що робить захисник з метою отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок. Відтак права захисника та підозрюваного не можна ототожнювати за обсягом і сутністю [2, с.211-212]. Відповідно до ст. 47 КПК України, захисник зобов'язаний використовувати всі передбачені законом засоби захисту з метою забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, а також сприяти з'ясуванню обставин, що виправдовують особу або пом'якшують її кримінальну відповідальність [3]. Крім того, захисник зобов'язаний дотримуватися вимог законодавства щодо збереження адвокатської таємниці, не розголошувати відомості, отримані під час здійснення захисту, та діяти добросовісно і в межах закону. Таким чином, законодавець закріплює активний характер діяльності захисника як гаранта прав підозрюваного. Важливо підкреслити, що недобросовісне виконання захисником своїх обов'язків може призвести до порушення права особи на захист і мати наслідком визнання відповідних процесуальних дій такими, що не відповідають вимогам закону.

Важливою гарантією ефективного захисту є забезпечення своєчасного доступу до захисника. У системному зв'язку положень ст. 48 КПК України, яка регламентує порядок залучення захисника, та ст. 42 КПК України, що визначає права підозрюваного, право на захисника виникає з моменту фактичного затримання особи або повідомлення їй про підозру [3]. Такий підхід відповідає принципу раннього доступу до правничої допомоги і спрямований на запобігання порушенням прав особи на початкових стадіях кримінального провадження. Саме на цій стадії участь захисника має особливе значення, оскільки дозволяє запобігти неправомірному тиску на підозрюваного, забезпечити дотримання процесуальних гарантій та правильну фіксацію доказів.

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Значення захисника як гаранта прав підозрюваного особливо проявляється у сфері доказування. Відповідно до ст. 92 КПК України, обов'язок доказування покладається на сторону обвинувачення, однак це не виключає права сторони захисту брати активну участь у доказуванні [3]. Захисник має право збирати та подавати докази, ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій, звертатися з клопотаннями про витребування речей і документів, призначення експертиз тощо. Реалізація цих прав забезпечує дотримання принципу змагальності сторін, закріпленого у ст. 22 КПК України, і створює умови для формування повноцінної правової позиції сторони захисту. Крім того, активна участь захисника у доказуванні сприяє встановленню фактичних обставин кримінального правопорушення на засадах об'єктивності та неупередженості.

Участь захисника у процесуальних діях є важливою гарантією дотримання прав підозрюваного. Відповідно до ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії здійснюються з дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження [3]. У поєднанні з положеннями ст. 42 КПК України це означає, що у випадках, коли процесуальна дія проводиться за участю підозрюваного, він має право на участь захисника, а отже, захисник може бути присутнім при проведенні таких дій, як допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент тощо [3]. Це забезпечує додатковий контроль за законністю дій органів досудового розслідування. Участь захисника також сприяє належному документуванню процесуальних дій та запобігає можливим порушенням процесуальної форми.

Суттєвим елементом процесуального статусу захисника є гарантія конфіденційного спілкування з підозрюваним. Така гарантія впливає з положень КПК України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який встановлює недоторканність адвокатської таємниці [4]. Забезпечення конфіденційності є необхідною передумовою ефективної реалізації права на захист і формування довірчих відносин між захисником та підзахисним. Порушення цієї гарантії є недопустимим і може розглядатися як істотне порушення права на захист.

Особливе місце у системі гарантій займає інститут обов'язкової участі захисника, передбачений ст. 52 КПК України. Закон визначає випадки, коли участь захисника є обов'язковою незалежно від волі підозрюваного, зокрема у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, осіб, які не володіють мовою кримінального провадження, осіб із психічними чи фізичними вадами, а також у випадках, коли особі загрожує покарання у виді довічного позбавлення волі. Така імперативність обумовлена необхідністю забезпечення підвищеного рівня захисту прав і законних інтересів особи. Невиконання вимог щодо обов'язкової участі захисника тягне істотні процесуальні наслідки, включаючи можливість визнання отриманих доказів недопустимими [3].

Процесуальний статус захисника також включає право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокуратури. Відповідно до ст. 303 КПК України, захисник має право звертатися зі скаргами до слідчого судді, що забезпечує реалізацію судового контролю за дотриманням прав і свобод людини у кримінальному провадженні [3]. Це є важливим механізмом запобігання порушенням та відновлення порушених прав підозрюваного. Практична реалізація цього права дозволяє ефективно протидіяти незаконним рішенням і діям органів досудового розслідування.

Відповідно до норм КПК України, захисник є самостійним учасником кримінального провадження, який діє незалежно від органів державної влади та інших учасників процесу [3]. Його діяльність спрямована виключно на захист прав і законних інтересів підзахисного, що забезпечує баланс між стороною обвинувачення та стороною захисту. Незалежність захисника є необхідною умовою ефективної реалізації права на захист і відповідає конституційним гарантіям прав людини. Втручання у діяльність захисника або створення перешкод для здійснення ним своїх повноважень є неприпустимим.

У сукупності з положеннями ст. 9 КПК України, яка закріплює принцип законності, зазначені норми формують цілісну систему гарантій, у межах якої захисник виконує функцію забезпечення дотримання прав підозрюваного [3]. Його діяльність спрямована на недопущення незаконного обмеження прав і свобод особи, забезпечення справедливості кримінального провадження та досягнення балансу між публічними інтересами держави і приватними інтересами особи. Додатково слід зазначити, що реалізація цих гарантій має здійснюватися з урахуванням практики їх застосування, що передбачає послідовне дотримання процесуальних норм усіма суб'єктами кримінального провадження.

Отже, процесуальний статус захисника у кримінальному провадженні України є складною правовою категорією, що включає систему взаємопов'язаних прав, обов'язків і гарантій, визначених чинним законодавством. Захисник виступає ключовим гарантом дотримання прав підозрюваного, забезпечуючи реалізацію принципів законності, змагальності та права на захист. Його діяльність має вирішальне значення для забезпечення справедливого кримінального провадження та відповідає сучасним стандартам правової держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення 25.04.2026 року)
2. Сибірна Р., Гап'як С. Процесуальний статус захисника у кримінальному провадженні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 2 (30). С. 207–215. URL: <https://doi.org/10.23939/law2021.30.207>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 25.04.2026 року)
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 25.04.2026 року)

Кравченко К. В. – студентка II курсу
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин,
бакалавр спеціальності 081 «Право»
Науковий керівник: Павліченко І. М., старший викладач кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»,

НАПРЯМКИ АДАПТАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах інтеграції України до європейського правового та економічного простору, питання адаптації трудового законодавства набуває важливого значення для забезпечення конкурентоспроможності ринку праці, захисту прав працівників та створення прозорого правового середовища для роботодавців. Умови євроінтеграції висувають вимоги гармонізації національних норм із директивами Європейського Союзу, зокрема у сферах обмеження робочого часу, забезпечення гідної праці, соціального діалогу та недискримінації, що стає необхідним для реалізації принципів рівності та захисту трудових прав на сучасному ринку праці.

Реформування трудового законодавства в контексті євроінтеграції також зумовлене цифровізацією та трансформацією форм зайнятості, зокрема поширенням дистанційної роботи, гіг-економіки та нових форматів трудових відносин. Недостатня гармонізація законодавчих норм із міжнародними стандартами створює ризики формальної відповідності, коли права працівників декларуються, але не реалізуються на практиці, що підриває довіру до правової системи та стримує соціально-економічний розвиток держави.

Питання дослідження напрямків адаптації трудового законодавства в контексті євроінтеграції були предметом дослідження таких науковців, як: І. М. Павліченко [4], М. М. Мотрич, О. Є. Остапенко та ін. В їхніх роботах аналізуються недоліки чинної системи адаптації трудового законодавства до європейських стандартів, зокрема недостатній рівень гармонізації з директивами ЄС, фрагментарність правового регулювання трудових відносин та обмежена ефективність механізмів реалізації і захисту трудових прав працівників.

Таким чином, метою дослідження є комплексний аналіз напрямків адаптації трудового законодавства України до стандартів Європейського Союзу з метою виявлення основних прогалин у національному правовому регулюванні, оцінки ефективності механізмів захисту прав працівників та забезпечення балансу інтересів роботодавців і працівників, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчо-нормативної бази, інституційних практик та правозастосовної діяльності в умовах інтеграції українського ринку праці у європейський правовий простір.

У сучасному контексті реформування національного права питання інтеграції України до європейського правового простору набуває особливої уваги. Євроінтеграційний курс не є лише політичним або економічним пріоритетом, він формує стратегічну орієнтацію на модернізацію всієї системи державного регулювання, включно з трудовим законодавством. Без глибокої трансформації норм і практик національного права, адаптації їх до сучасних соціально-економічних реалій, інтеграція ризикує залишитися декларативною, не впливаючи на реальне життя працівників та роботодавців [4, с. 10-12].

Євроінтеграційний курс України визначає реформування права як багаторівневий процес, що поєднує гармонізацію законодавства, посилення інституційної спроможності та вдосконалення правозастосовної практики. У цьому контексті основним документом виступає Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка встановлює вимоги щодо гармонізації соціальної та трудової політики. Угода передбачає, що українське законодавство має відповідати мінімальним стандартам ЄС у сферах робочого часу, безпеки та охорони праці, рівності та недискримінації, а також захисту працівників під час реорганізації підприємств. Це означає не лише формальне приведення норм до європейських директив, а створення механізмів їх практичного забезпечення, включно з колективними договорами, соціальним діалогом та ефективним судовим захистом [6].

Однак, поточна нормативна база України, сформована переважно на основі Кодексу законів про працю України, демонструє суттєву застарілість у контексті сучасного ринку праці. Кодекс містить низку норм, які вже не відповідають викликам гнучких форм зайнятості, цифровізації праці, післявоєнної реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та ветеранів [2]. Його співіснування з новими спеціальними законами створює розрізненість і неузгодженість правового регулювання, що ускладнює реалізацію трудових прав та обмежує можливості держави забезпечити соціально збалансовану зайнятість.

Процеси реформування системи правового регулювання праці в Україні нерозривно пов'язані з адаптацією європейських стандартів, які формують орієнтири для модернізації національної системи регулювання праці. Вони визначають не лише мінімальні правові стандарти, а й ціннісну основу трудового права, наголошуючи на пріоритеті людської гідності, гідної оплати праці та соціальної справедливості [4, с. 9-10]. В умовах післявоєнної відбудови та структурних змін на ринку праці імплементація цих принципів стає основною для створення прозорого та передбачуваного середовища для працівників і роботодавців.

Значення директив ЄС у сфері праці важко переоцінити. Наприклад, Директива 2003/88/ЄС встановлює максимальний робочий час у 48 годин на тиждень, обов'язкові перерви та відпустки, що є мінімальними

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

стандартами захисту працівника [1]. На відміну від регламентів, директиви надають державам-членам певну свободу у формі та способах реалізації норм, проте їх практична імплементація в Україні стикається із труднощами через застарілі положення Кодексу законів про працю України та недостатню узгодженість із сучасними формами зайнятості, включно з дистанційною роботою та гіг-контрактами.

Не менш важливу роль у формуванні універсальних стандартів праці відіграє Міжнародна організація праці, яка визначає базові принципи гідної праці, недискримінації та балансу між роботою та особистим життям [3]. Вони встановлюють аксіологічну основу європейського трудового права, на яку орієнтується й національне законодавство України. Принципи гідної праці передбачають справедливу оплату, безпечні умови праці та обґрунтовану тривалість робочого часу; принцип недискримінації гарантує рівні можливості працевлаштування незалежно від статі, віку, національності чи фізичних можливостей, а баланс між роботою та особистим життям сприяє соціальній згуртованості та зменшенню професійного вигорання.

Як приклад практичного застосування європейських стандартів можна навести обмеження робочого часу до 48 годин на тиждень у країнах ЄС, що гарантує працівнику відпочинок і відновлення. Водночас, українське трудове законодавство формально встановлює аналогічні норми, але в умовах воєнного стану та застосування надзвичайних регуляторних механізмів тривалість робочого часу та відпочинку часто регулюється гнучко, що свідчить про розрив між декларативними положеннями КЗпП України та реальною практикою на ринку праці [1].

У цьому контексті особливої уваги потребує гармонізація норм щодо захисту трудових прав працівників. Зокрема, ст. 2-1 Кодексу законів про працю України декларує рівність прав працівників і заборону дискримінації за статтю, віком, національністю чи іншими ознаками, проте на практиці механізми реалізації цих гарантій залишаються слабкими [2]. Для порівняння, директиви ЄС щодо рівності передбачають не лише формальні декларації, а й чіткі процедури контролю, санкції за порушення та ефективний судовий захист, що забезпечує реальний захист працівників і запобігає соціальній нерівності на ринку праці.

Також важливим є захист працівників при звільненні. Статті 40–41 Кодексу законів про працю України визначають підстави та процедури звільнення, включно з повідомленням і компенсацією [2]. У країнах ЄС процедури звільнення є більш гнучкими, але при цьому гарантовано захищеними через обов'язкове інформування працівників, консультації та участь соціальних партнерів. Це демонструє, що українське законодавство часто декларує трудові гарантії, але їх ефективна реалізація залишається обмеженою, що підкреслює необхідність системного оновлення та гармонізації з європейськими стандартами.

Одним із головних напрямів модернізації українського трудового законодавства є впровадження гнучких форм зайнятості, що дозволяють поєднувати потреби роботодавців і працівників. Закон України №1213-IX закріплює дистанційну роботу як легальну форму зайнятості, а ініціатива Дія.Сіті впроваджує гіг-контракти для ІТ-фахівців та стартапів [7]. Ці механізми забезпечують більшу адаптивність трудових відносин, дозволяють оптимізувати витрати роботодавця та створюють можливість для працівників працювати у зручному режимі. Водночас, на практиці соціальні гарантії для таких працівників залишаються обмеженими, що створює розрив між формальним закріпленням прав та реальним рівнем захисту.

Європейський підхід до гнучких трудових відносин базується на концепції Flexicurity, яка поєднує гнучкість ринку праці з ефективним соціальним захистом. Це передбачає, що працівник може легко змінювати робочий графік або зайнятість, але при цьому зберігає соціальні гарантії, страхування та право на професійну перекваліфікацію. У порівнянні з цією моделлю, українська практика дистанційної роботи і гіг-контрактів демонструє, що гнучкість без повноцінного соціального захисту ризикує залишитися декларативною, а не реальною, підкреслюючи необхідність подальшого реформування та гармонізації норм із європейськими стандартами [4, с. 13-14].

Адаптація норм щодо робочого часу та відпочинку також є одним із основних аспектів гармонізації українського трудового законодавства з європейськими стандартами. Статті 50–53 Кодексу законів про працю України регулюють тривалість робочого часу, час відпочинку та порядок надання щорічних відпусток, встановлюючи максимальну норму понаднормових годин та компенсаційні виплати [2]. Для порівняння, Директива 2003/88/ЄС визначає обмеження робочого часу до 48 годин на тиждень, обов'язкові щоденні та щотижневі перерви, а також мінімальні гарантії щорічних відпусток [1]. Проблема полягає в тому, що формальна відповідність українського законодавства цим нормам часто не супроводжується ефективним контролем, що призводить до фактичного перевищення робочого часу та невиконання компенсацій за понаднормову працю.

Сучасні виклики ринку праці вимагають впровадження гнучких графіків роботи, які дозволяють поєднувати трудові обов'язки з особистим життям. В ЄС концепція балансу між роботою та особистим життям передбачає як обмеження тривалості робочого часу, так і можливість адаптувати графік залежно від потреб працівника, при збереженні соціальних гарантій. В Україні, незважаючи на закріплення принципів гнучкості та дистанційної роботи, відсутність дієвого контролю та узгоджених процедур правозастосування часто не дозволяє забезпечити реальний баланс і захист прав працівників [5]. Це, в свою чергу, підтверджує тезу, що формальна відповідність нормам не гарантує їхнього дотримання без ефективного контролю та інституційного забезпечення.

Посилення ролі соціального діалогу є важливим напрямом адаптації українського трудового законодавства до європейських стандартів, оскільки забезпечує збалансоване врахування інтересів працівників і роботодавців. Профспілки та роботодавці беруть участь у формуванні трудової політики через розробку колективних договорів та угод, а Закон України «Про соціальний діалог в Україні» створює базову правову основу для такої взаємодії. Водночас, на практиці цей закон потребує вдосконалення: низька охопленість працівників колективними

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

договорами та слабка координація органів влади обмежують реальний вплив соціальних партнерів, тоді як європейська модель трипартизму забезпечує широке охоплення працівників та стабільність трудових відносин [8].

Головною проблемою імплементації європейських норм у сфері праці в Україні є не брак законодавчих положень, а їх формальний характер та низький рівень правозастосування. Незважаючи на наявність норм, що гармонізовані з директивами ЄС, відсутність ефективного контролю, слабка координація державних органів і недостатня участь соціальних партнерів призводять до того, що права працівників часто порушуються, а гарантії залишаються декларативними. Це свідчить про те, що реальна інтеграція до європейського правового простору неможлива без удосконалення механізмів застосування та моніторингу законодавства.

Отже, адаптація українського трудового законодавства до європейських стандартів є не просто формальним наближенням норм, а глибокою трансформацією правової культури, що вимагає системного перегляду підходів до регулювання трудових відносин та забезпечення реального захисту працівників. Переходячи від декларативності до практичного виконання норм, Україна має інтегрувати принципи гідної праці, недискримінації, балансу між роботою та особистим життям, а також забезпечити ефективний соціальний діалог через активну участь профспілок і роботодавців. Прийняття нового Трудового кодексу, цифровізація трудових відносин через електронні трудові книжки та посилення відповідальності роботодавців створюють механізми реального контролю та підзвітності, що дозволяють уникнути формального дотримання норм. Доцільно було б запровадити окремі статті про механізми моніторингу та відповідальність за порушення трудових прав для нестандартних форм зайнятості та дистанційної роботи, що дозволить забезпечити реальний баланс між гнучкістю трудових відносин і соціальним захистом, закріплюючи Україну на шляху створення сучасного, соціально орієнтованого ринку праці, який відповідає європейським стандартам.

Список використаних джерел:

1. Директива 2003-88 ЄС. *Спогади досліджень: домашній довідник*. URL: <https://surl.li/geaqmm> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08: станом на 1 січня 2026 р. URL: <https://surl.li/zfokqh> (дата звернення: 07.04.2026).
3. Міжнародна організація праці (МОП). *Постійне представництво України у Женеві*. URL: <https://surl.li/ijdrud> (дата звернення: 08.04.2026).
4. Павліченко І. М., Мотрич М. М., Остапенко О. Є. Адаптація трудового законодавства України до стандартів ЄС в умовах повоєнної реконструкції. *Український політико-правовий дискурс*. 2026. Випуск 20. С. 1-18. URL: <https://surl.li/teadxd> (дата звернення: 07.04.2026).
5. Поняття гнучкого режиму робочого часу, особливості застосування. *Вища школа адвокатури Національної Асоціації Адвокатів України*. URL: <https://surl.lu/cwyxmr> (дата звернення: 09.04.2026).
6. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 21.03.2014 р. № 984_011: станом на 14 жовтня 2025 р. URL: <https://surl.li/qdfiiv> (дата звернення: 07.04.2026).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон України від 04.02.2021 р. № 1213-IX: станом на 4 лютого 2021 р. URL: <https://surl.li/tnpdjy> (дата звернення: 09.04.2026).
8. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 р. № 2862-VI: станом на 26 грудня 2024 р. URL: <https://surl.li/vmwedm> (дата звернення: 09.04.2026).

Кухтюк Ю. В. – курсант 202 взводу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В., Голова Південно-Української Міжнародної асоціації адвокатів, Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Організована злочинність у сучасних умовах розвитку українського суспільства становить одну з найсерйозніших загроз національній безпеці, правопорядку та стабільності держави. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану, коли соціально-економічні процеси зазнають значних трансформацій, а механізми державного контролю частково ускладнюються або змінюються. Саме в таких умовах організовані злочинні формування демонструють підвищену адаптивність, використовуючи нові можливості для здійснення протиправної діяльності [3].

Як зазначається у науковій літературі, організована злочинність характеризується не лише множинністю учасників, а й стійкістю злочинних зв'язків, чітким розподілом ролей, попереднім плануванням та спрямованістю на систематичне вчинення злочинів [3, с. 110]. Відповідно до положень ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України, організована група визначається як стійке об'єднання кількох осіб, які заздалегідь зорганізувалися для спільного вчинення одного чи кількох злочинів [1].

Разом із тим, більш складною формою співучасті є злочинна організація, передбачена ст. 255 КК України. Вона відрізняється більш високим рівнем організації, ієрархічністю структури, наявністю керівництва та орієнтацією на вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів [1]. Як наголошує М. І. Хавронюк, ключовою ознакою злочинної організації є централізоване управління, що забезпечує координацію діяльності всіх її учасників [4, с. 85].

У кримінально-правовій доктрині підкреслюється, що організована злочинність має системний характер і виходить за межі окремих злочинних епізодів. Так, О. М. Джу́жа зазначає, що організовані злочинні формування функціонують як стабільні соціальні структури, здатні адаптуватися до змін криміногенного середовища [5, с. 47]. Це положення набуває особливого значення в умовах воєнного стану, коли змінюється сама природа злочинної діяльності.

Введення воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суттєво вплинуло на криміногенну ситуацію в державі [2]. Зокрема, спостерігається зростання незаконного обігу зброї, що пов'язано як із бойовими діями, так і з доступністю військових ресурсів. У таких умовах організовані злочинні групи активно використовують зброю для реалізації своїх злочинних намірів.

Відповідальність за незаконне поводження зі зброєю передбачена ст. 263 КК України [1]. При цьому, якщо такі дії вчиняються організованою групою, їх суспільна небезпечність значно підвищується, що впливає на кваліфікацію та призначення покарання. Крім того, в умовах воєнного стану значно поширюються злочини, пов'язані з розкраданням гуманітарної допомоги, шахрайством та незаконним переправленням осіб через державний кордон [6, с. 63].

Як зазначає О. О. Дудоров, сучасна організована злочинність характеризується диверсифікацією напрямів діяльності, що проявляється у поєднанні різних видів злочинів у межах одного злочинного об'єднання [6, с. 64]. Це створює додаткові труднощі для правоохоронних органів у процесі виявлення та документування злочинної діяльності.

Особливого значення набуває питання кримінально-правової кваліфікації діянь, учинених організованими формуваннями. Відповідно до положень КК України, необхідно чітко розмежовувати організовану групу та злочинну організацію, оскільки це має принципове значення для правильної юридичної оцінки діяння [1].

Складність кваліфікації посилюється в умовах воєнного стану, коли злочинні об'єднання можуть мати гнучку або мережеву структуру. Як зазначає В. І. Борисов, кваліфікація дій учасників повинна здійснюватися з урахуванням їх реального внеску у злочинну діяльність, а не лише формального статусу [3, с. 134].

Важливу роль у формуванні підходів до кваліфікації відіграє судова практика. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що для визнання об'єднання злочинною організацією необхідно встановити сукупність ознак, зокрема стійкість, ієрархічність, розподіл ролей та наявність єдиного плану діяльності [8].

При цьому відсутність хоча б однієї з цих ознак виключає можливість кваліфікації за ст. 255 КК України. У таких випадках дії можуть бути перекваліфіковані на менш тяжку форму співучасті, що підтверджується практикою Верховного Суду [8].

Однією з найбільш складних проблем у протидії організованій злочинності є доведення ознак організованості. Як зазначається у науково-практичному коментарі до КК України, встановлення стійкості злочинного об'єднання потребує аналізу тривалості його існування, кількості злочинних епізодів та характеру взаємодії між учасниками [7, с. 210].

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

В умовах воєнного стану ці труднощі значно посилюються через переміщення осіб, руйнування інфраструктури та використання сучасних засобів комунікації, зокрема зашифрованих месенджерів. У зв'язку з цим особливого значення набувають електронні докази, результати негласних слідчих (розшукових) дій та аналітична обробка інформації.

Водночас використання таких доказів повинно відповідати вимогам законності та не порушувати права людини. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на необхідності дотримання принципу справедливого суду при використанні доказів, отриманих у ході оперативно-розшукових заходів [9].

Окремої уваги заслуговує проблема конкуренції норм кримінального законодавства. Зокрема, на практиці виникають труднощі у розмежуванні складів злочинів, передбачених ст. 255, 257 та 260 КК України. Як зазначається у науковій літературі, бандитизм відрізняється обов'язковою озброєністю та спрямованістю на вчинення нападів, тоді як злочинна організація може функціонувати і без застосування насильства [6, с. 71].

Важливим фактором, що впливає на кримінально-правову оцінку діянь, є воєнний стан. Відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 67 КК України, вчинення злочину в умовах воєнного стану визнається обставиною, що обтяжує покарання [1]. Це свідчить про підвищену суспільну небезпечність таких діянь.

Разом із тим, у правозастосовній практиці виникає питання щодо недопущення подвійного врахування цієї ознаки. Якщо воєнний стан уже враховано як кваліфікуючу ознаку складу злочину, він не може додатково враховуватися як обтяжуюча обставина.

Таким чином, кримінально-правова протидія організованій злочинності в умовах воєнного стану повинна здійснюватися комплексно, із урахуванням сучасних викликів та тенденцій розвитку злочинності. Вона має базуватися на поєднанні ефективного законодавства, єдиної судової практики та належного рівня доказування у кримінальному провадженні [7, с. 218].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Харків : Право, 2020. 432 с.
4. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Атіка, 2021. 712 с.
5. Джужа О. М. Організована злочинність: кримінологічні та кримінально-правові аспекти : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 256 с.
6. Дудоров О. О. Кримінально-правова характеристика організованих форм злочинності : монографія. Київ : Право, 2018. 192 с.
7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2022. 1216 с.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень : офіційний вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2026).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.03.2026).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ ТА ПРАКТИКА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Домашнє насильство є складним соціально-правовим явищем, що включає фізичний, психологічний, економічний тиск над членами сім'ї. Його латентний характер ускладнює виявлення та документування, що зумовлює необхідність комплексного підходу до запобігання та протидії цьому явищу. Законодавство України формує систему реагування, у якій кримінально-правові засоби поєднуються з превентивними заходами, соціальною підтримкою потерпілих та міжвідомчою взаємодією правоохоронних органів, центрів соціальної допомоги та служб у справах дітей. Такий підхід дозволяє розглядати домашнє насильство не лише як окремий конфлікт, а як системне порушення прав людини та суспільної безпеки.

Важливим аспектом кримінального процесу є застосування спеціальних знань у розслідуванні випадків домашнього насильства. Використання експертів психологічного та соціального профілю дозволяє оцінити системність насильницьких дій, встановити наслідки для психічного та фізичного стану потерпілого та визначити ризик повторення насильства. Як зазначає Г.К. Авдєєва, залучення спеціалістів у кримінальний процес забезпечує об'єктивну оцінку фактів, що дозволяє встановити наявність посттравматичного синдрому та рівень безпеки поведінки кривдника, що підвищує ефективність судового розгляду [1, с. 12]. Такий підхід дозволяє слідчим та суду отримати надійну доказову базу і мінімізувати суб'єктивність оцінки ситуації.

Кримінально-правова кваліфікація домашнього насильства ґрунтується на визначенні систематичності дій кривдника. Стаття 126-1 КК України передбачає відповідальність за дії, що завдають фізичної, психологічної або економічної шкоди членам сім'ї, а ключовою ознакою злочину є систематичність [4, с. 87]. Закон охоплює фізичне насильство, психологічний тиск, погрози, економічну залежність та контроль над ресурсами потерпілого. Така конструкція статті дозволяє враховувати сучасні форми насильства, які не завжди проявляються фізично, але мають значний негативний вплив на психічний стан, соціальну незалежність і безпеку потерпілих.

Порівняльно-правовий аналіз демонструє, що українська модель кримінальної відповідальності за домашнє насильство поступово наближається до міжнародних стандартів, проте потребує вдосконалення оцінки ризиків та впровадження програм корекції поведінки кривдників. У багатьох європейських країнах превентивні заходи, психологічна реабілітація кривдників і обов'язкові курси з управління агресією є обов'язковою частиною системи, що знижує ймовірність повторних випадків насильства. Українська практика поступово інтегрує ці принципи, що підвищує ефективність захисту потерпілих і дозволяє формувати систему, здатну оперативно реагувати на прояви насильства [3, с. 99].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріплює комплекс превентивних і захисних заходів, спрямованих на оперативне припинення насильства та соціальний супровід потерпілих. До таких заходів належать термінові заборонні приписи, оцінка ризику повторного насильства та координація дій поліції і центрів соціальної допомоги [5, с. 4]. Закон визначає сучасне розуміння домашнього насильства, включаючи його фізичні, психологічні, економічні та сексуальні форми, а також наслідки для здоров'я, свободи та соціальної незалежності потерпілих.

Одним із ключових напрямів удосконалення системи протидії домашньому насильству є посилення превентивного компоненту та застосування комплексних заходів раннього втручання. Це передбачає не лише кримінально-правове реагування, а й систематичну оцінку соціальних та психологічних ризиків, моніторинг поведінки кривдників, а також розробку індивідуальних планів захисту потерпілих. Ефективність таких заходів залежить від чіткого розмежування повноважень державних органів, оперативного обміну інформацією між поліцією, соціальними службами та медичними закладами, а також використання сучасних методів оцінки ризиків, які дозволяють прогнозувати можливість повторних випадків насильства [1, с. 12].

Впровадження системи міжвідомчого контролю та превентивних механізмів сприяє формуванню безпечного середовища для потерпілих, а також створює умови для профілактичної роботи з кривдниками, включно з психологічним консультуванням і програмами ресоціалізації. Крім того, важливим аспектом є правова освіта населення та підвищення обізнаності щодо механізмів захисту та відповідальності за домашнє насильство, що дозволяє своєчасно виявляти та повідомляти про правопорушення, мінімізуючи ризики ескалації конфліктів [1, с. 13]. Такий комплексний підхід демонструє сучасні тенденції у формуванні інтегрованої системи захисту, де превентивні, соціальні та кримінально-правові заходи взаємодіють для забезпечення ефективного реагування на домашнє насильство.

Доведення складу злочину за статтею 126-1 КК України ґрунтується на доказах, що фіксують повторюваність дій: свідчення потерпілих і свідків, медичні довідки, експертні висновки та інші документи [2, с. 78]. Така багатокомпонентна структура складу злочину забезпечує своєчасне реагування і запобігання тяжким наслідкам, оскільки дозволяє оцінити небезпеку поведінки кривдника ще на ранніх стадіях прояву насильства.

Кримінальний кодекс України визначає конкретні види кримінальної відповідальності та санкції за домашнє насильство, що дозволяє правоохоронним органам застосовувати пропорційні заходи залежно від тяжкості вчиненого та рівня загрози для потерпілих [6, с. 22]. Пропорційність і диференціація покарань забезпечують

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

баланс між захистом потерпілих і можливістю ресоціалізації кривдників, підвищуючи ефективність кримінальної юстиції.

Отже, узагальнення наукових досліджень та аналіз законодавства свідчать, що ефективна протидія домашньому насильству потребує комплексного поєднання кримінально-правових засобів, превентивних механізмів, участі спеціалістів та міжвідомчої взаємодії. Лише системне використання цих інструментів забезпечує реальний захист потерпілих, попереджає повторні випадки насильства та формує безпечне соціальне середовище. Система захисту має інтегрувати правові, психологічні та соціальні механізми, що дозволяє протидіяти насильству на всіх рівнях державного управління та правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Авдєєва Г.К. Використання спеціальних знань у розслідуванні домашнього насильства в умовах змагального кримінального процесу. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи: матеріали круглого столу, 31 травня 2019 р. / за ред. О.П. Рябчинської. Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 10-

2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ватє, 2019. 288с.

3. Канський О.А. Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за домашнє насильство в Україні та за кордоном. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2025, №2 (50). С. 95–105.

4. Тараніченко Ю.І., Зінченко І.О. Домашнє насильство: аналіз складу злочину за статтею 126-1 Кримінального кодексу. Молодий вчений. 26-27 червня 2020. С. 86-88.

. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017. Офіційний текст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19> (дата звернення: 01.12.2025).

6. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 (редакція 2025 р.). URL:

Морозюк В. М. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: **Питомець А. В.**, Голова Південно-Української
Міжнародної асоціації адвокатів, Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасних умовах реформування кримінального процесу України особливої актуальності набуває питання забезпечення прав і свобод людини під час застосування заходів процесуального примусу, зокрема затримання особи. Затримання є одним із найбільш чутливих інститутів кримінального процесу, оскільки безпосередньо пов'язане з обмеженням конституційного права на свободу та особисту недоторканність. Саме тому законодавець встановлює чіткий процесуальний порядок затримання, недотримання якого призводить до порушення прав людини та може стати підставою для визнання доказів недопустимими.

Відповідно до положень Кримінальний процесуальний кодекс України, затримання особи без ухвали слідчого судді можливе лише у випадках, прямо передбачених законом, зокрема якщо особу застали під час вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення. Як зазначає В. М. Тертишник, затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується з метою припинення злочину, запобігання його продовженню або забезпечення належної процесуальної поведінки особи [1, с. 214].

Процесуальний порядок затримання передбачає обов'язкове дотримання низки гарантій прав затриманої особи. Зокрема, відповідно до кримінального процесуального законодавства, уповноважена службова особа зобов'язана негайно повідомити затриманому підстави затримання, роз'яснити його права, а також надати можливість скористатися правовою допомогою захисника. Як підкреслюється у науковій літературі, своєчасне інформування особи про її права є однією з ключових гарантій запобігання зловживанням з боку правоохоронних органів [2, с. 156].

Важливим елементом процесуального порядку затримання є складання протоколу затримання, який має бути оформлений у встановленому законом порядку із зазначенням усіх обставин затримання. Відсутність такого протоколу або його неналежне оформлення є істотним порушенням кримінального процесуального закону. Як зазначає І. В. Гловюк, протокол затримання виступає основним процесуальним документом, який підтверджує законність застосування цього заходу [3, с. 98].

Однією з найважливіших гарантій прав затриманої особи є встановлення граничного строку її тримання без рішення суду. Відповідно до законодавства, цей строк не може перевищувати 72 години, протягом яких особа має бути або звільнена, або доставлена до суду для вирішення питання про обрання запобіжного заходу. Як підкреслюють науковці, дотримання цього строку є необхідною умовою забезпечення права на свободу та особисту недоторканність [4, с. 201].

Незважаючи на наявність чітких законодавчих гарантій, у практиці правоохоронних органів нерідко виникають проблеми, пов'язані з порушенням прав затриманих осіб. Однією з таких проблем є так зване «фактичне затримання», коли особа обмежується у свободі пересування без належного процесуального оформлення. У таких випадках відлік процесуальних строків не ведеться, що призводить до істотного порушення прав людини.

Ще однією поширеною проблемою є несвоєчасне повідомлення затриманого про його права, зокрема право на захисника. У ряді випадків доступ адвоката до затриманої особи обмежується або відтермінується, що суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та міжнародним стандартам. Як зазначається у наукових дослідженнях, відсутність захисника на ранніх стадіях кримінального провадження суттєво знижує рівень гарантій прав особи [5, с. 67].

Особливе значення у контексті забезпечення прав затриманих осіб має практика Європейського суду з прав людини. Суд неодноразово наголошував, що будь-яке позбавлення волі має бути законним, обґрунтованим та здійснюватися з дотриманням встановленої процедури. Порушення цих вимог розглядається як порушення статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Крім того, актуальною проблемою є неналежне документування обставин затримання, що ускладнює подальшу перевірку законності дій правоохоронних органів. У таких випадках суди стикаються з труднощами при оцінці доказів, отриманих у результаті затримання, що може призвести до їх визнання недопустимими.

У контексті забезпечення законності затримання важливу роль відіграє судовий контроль, який здійснюється слідчим суддею. Саме слідчий суддя перевіряє законність затримання, обґрунтованість підозри та наявність підстав для застосування запобіжного заходу. Як зазначають дослідники, ефективний судовий контроль є ключовим механізмом запобігання порушенням прав людини на стадії досудового розслідування [2, с. 159].

Таким чином, процесуальний порядок затримання особи є важливим елементом кримінального процесу, який забезпечує баланс між інтересами держави та правами людини. Його дотримання є необхідною умовою забезпечення законності кримінального провадження та справедливого судового розгляду.

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що незважаючи на наявність чіткої нормативної бази, проблема дотримання прав людини під час затримання особи залишається актуальною. Для її вирішення необхідно підвищувати рівень правової культури працівників правоохоронних органів, удосконалювати механізми контролю за їх діяльністю та забезпечувати ефективне застосування міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Алерта, 2022. 1128 с.
2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2021. 432 с.
3. Гловюк І. В. Кримінальний процес : підручник. Одеса : Фенікс, 2020. 504 с.
4. Капліна О. В., Марочкін І. Є. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018. 584 с.
5. Шибіко В. П., Бабіков О. П. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрін

Мотрюк М. Д. – курсант 201 взводу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В.,
Голова Південно-Української Міжнародної асоціації адвокатів,
Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У сучасній моделі кримінального процесу України особливе місце займає інститут слідчого судді, який виступає ключовим гарантом дотримання прав і свобод людини на стадії досудового розслідування. Введення цього інституту стало одним із найважливіших досягнень реформування кримінального процесуального законодавства України після прийняття Кримінального процесуального кодексу 2012 року, що спрямоване на приведення національної системи правосуддя у відповідність до європейських стандартів.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, слідчий суддя — це суддя суду першої інстанції, який здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Як зазначає В. М. Тертишник, слідчий суддя є незалежним суб'єктом кримінального процесу, який не входить до сторін обвинувачення або захисту, а виконує функцію судового контролю [1, с. 178].

Процесуальний статус слідчого судді визначається сукупністю його прав, обов'язків та повноважень, закріплених у кримінальному процесуальному законодавстві. Основною особливістю цього статусу є те, що слідчий суддя не здійснює розслідування, а контролює законність дій органів досудового розслідування та прокурора. У науковій літературі підкреслюється, що саме через діяльність слідчого судді реалізується принцип верховенства права у кримінальному провадженні [2, с. 45].

Однією з ключових функцій слідчого судді є надання дозволів на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які пов'язані з обмеженням конституційних прав особи. Зокрема, йдеться про такі дії, як обшук, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, а також застосування запобіжних заходів. Як зазначає І. В. Глобюк, судовий контроль за такими діями є необхідною умовою забезпечення законності та недопущення зловживань з боку правоохоронних органів [3, с. 92].

Важливим аспектом діяльності слідчого судді є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Цей механізм є одним із найефективніших способів захисту прав учасників кримінального провадження, оскільки дозволяє оперативно реагувати на порушення та відновлювати порушені права. Як підкреслюється у наукових дослідженнях, інститут оскарження до слідчого судді є важливим елементом забезпечення змагальності сторін та процесуальної рівності [4, с. 37].

Не менш важливою є роль слідчого судді у вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням запобіжних заходів. Саме слідчий суддя ухвалює рішення про тримання особи під вартою, домашній арешт, заставу та інші заходи забезпечення кримінального провадження. При цьому суддя зобов'язаний оцінити обґрунтованість підозри, наявність ризиків та можливість застосування більш м'яких заходів. Як зазначається у науковій літературі, такий підхід відповідає стандартам Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканність [5, с. 118].

Особливе значення має також контроль слідчого судді за дотриманням процесуальних строків та законності затримання особи. Відповідно до законодавства, особа не може утримуватися без судового рішення понад встановлений строк, і саме слідчий суддя здійснює перевірку законності такого затримання. Це є важливою гарантією захисту від незаконного позбавлення волі.

У контексті забезпечення законності досудового розслідування слідчий суддя виконує функцію своєрідного «арбітра», який забезпечує баланс між інтересами держави у боротьбі зі злочинністю та правами особи. Водночас ефективність цієї функції значною мірою залежить від незалежності судді, рівня його професійної підготовки та належного нормативного регулювання його діяльності.

Разом із тим, у практичній діяльності існує низка проблем, пов'язаних із реалізацією повноважень слідчого судді. Зокрема, це стосується перевантаженості суддів, формального підходу до розгляду клопотань слідчих та прокурорів, а також недостатнього рівня обґрунтування судових рішень. Як зазначають дослідники, ці проблеми можуть негативно впливати на ефективність судового контролю та рівень захисту прав людини [2, с. 49].

Окрему увагу слід приділити впливу практики Європейського суду з прав людини на формування інституту слідчого судді в Україні. ЄСПЛ неодноразово наголошував на необхідності ефективного судового контролю за втручанням у права особи, що безпосередньо відображено у діяльності слідчого судді. Зокрема, у своїх рішеннях Суд підкреслює важливість незалежності та неупередженості судового контролю на ранніх стадіях кримінального провадження.

Таким чином, процесуальний статус слідчого судді є складною та багатогранною категорією, яка поєднує у собі елементи судового контролю, гарантії прав людини та забезпечення законності кримінального провадження.

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Його роль у досудовому розслідуванні є визначальною, оскільки саме через діяльність слідчого судді забезпечується баланс між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав і свобод особи.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що інститут слідчого судді є одним із ключових елементів сучасної моделі кримінального процесу України, який сприяє підвищенню рівня законності, забезпеченню прав людини та зміцненню довіри суспільства до правосуддя. Подальший розвиток цього інституту має бути спрямований на удосконалення механізмів судового контролю, підвищення ефективності діяльності слідчих суддів та забезпечення їх незалежності.

Список використаних джерел:

1. Тertiшник В. М. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Алерта, 2022. 1128 с.
2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2021. 432 с.
3. Гловюк І. В. Кримінальний процес : підручник. Одеса : Фенікс, 2020. 504 с.
4. Капліна О. В., Марочкін І. Є. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018. 584 с.
5. Шибіко В. П., Бабіков О. П. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 640 с.ком Інтер, 2019. 640 с.

Назарчук О. В.– студентка групи П-14, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Павліченко І. М.,
старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливого значення набуває проблема співвідношення забезпечення національної безпеки та дотримання прав і свобод людини. Воєнний стан, як особливий правовий режим, об'єктивно передбачає можливість тимчасового обмеження прав і свобод громадян, що є необхідним елементом функціонування будь-якої демократичної держави. Водночас такі обмеження повинні мати виключно правовий характер, бути обґрунтованими, пропорційними та спрямованими на досягнення легітимних цілей – забезпечення національної безпеки, правопорядку, захисту прав інших осіб.

Конституція України встановлює фундаментальні засади обмеження прав людини, зокрема передбачає можливість їх обмеження в умовах воєнного або надзвичайного стану, водночас визначаючи перелік прав, які не підлягають обмеженню. Однак практична реалізація цих положень в умовах тривалого воєнного стану породжує низку дискусійних питань щодо меж допустимого втручання держави у права і свободи людини, що зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження цієї проблематики.

Останні дослідження та публікації свідчать про значний науковий інтерес до проблеми правового режиму воєнного стану. Зокрема, окремі аспекти обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану досліджувалися у працях Д. Д. Гриньо та Х. М. Маркович, які акцентують увагу на правовій природі обмежень та їх відповідності конституційним і міжнародним стандартам. Методологічні аспекти функціонування воєнного стану в системі права розкрито у роботах Т. О. Дідич та С. Ю. Дворак, які розглядають його як комплексне правове явище, що охоплює різні галузі права. Особливості правового режиму воєнного стану в Україні, його ознаки та механізми реалізації, досліджені А. І. Куртовим, С. М. Іващенко та С. В. Гашенком. Особлива увага приділяється питанням правової природи обмежень прав і свобод, їх співвідношенню з міжнародними стандартами.

Метою дослідження є комплексний аналіз особливостей функціонування права в умовах воєнного стану, визначення правових підстав, меж і наслідків обмеження прав і свобод людини та громадянина, а також з'ясування співвідношення національного та міжнародного правового регулювання у цій сфері.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 2015 р., «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Т. О. Дідич та С. Ю. Дворак підкреслюють, що закріплене у законодавстві визначення воєнного стану здебільшого характеризує його як особливий адміністративно-правовий режим, який запроваджується у зв'язку з виникненням загроз державній безпеці та територіальній цілісності держави. Однак, як зазначають науковці, доктринальне розуміння сутності воєнного стану є значно ширшим і не обмежується виключно адміністративно-правовими аспектами його функціонування. Воно охоплює також конституційно-правові, міжнародно-правові, кримінально-правові та інші складові, що дає змогу комплексно розглядати воєнний стан як багатогранне правове явище [3, с. 51].

Важливою ознакою воєнного стану є можливість обмеження конституційних прав і свобод. Конституція України визначає, що такі обмеження можуть встановлюватися лише законом і лише за умов воєнного або надзвичайного стану. При цьому встановлюється перелік прав, які не підлягають обмеженню, що виступає ключовою гарантією захисту прав людини.

У доповнення до вищезазначеного слід погодитися з думкою Х. М. Маркович, яка зазначає, що «обмеження основних прав і свобод людини є правомірним, цілеспрямованим применшенням потенційних можливостей особи, яке має законний, тимчасовий, суспільно необхідний характер» [5, с. 98]. Це визначення дозволяє відмежувати обмеження прав від їх порушення, адже останнє завжди є протиправним явищем.

Разом з тим, проблема полягає у відсутності чіткого законодавчого визначення поняття обмеження прав і свобод у період воєнного стану, що створює можливості для його широкого тлумачення органами публічної влади. Це, у свою чергу, може призводити до зловживань та необґрунтованого втручання у права людини.

Практична реалізація воєнного стану супроводжується запровадженням низки конкретних обмежень. До них належать:

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

- обмеження свободи пересування (зокрема, комендантська година);
- обмеження свободи слова та інформації;
- заборона або обмеження мирних зібрань;
- втручання у приватне життя (контроль комунікацій, перевірка документів);
- обмеження права на підприємницьку діяльність та працю.

Ці заходи спрямовані на забезпечення безпеки держави та громадян, однак їх застосування має відповідати принципу пропорційності. Відповідно до міжнародних стандартів, втручання у права людини повинно здійснюватися «згідно із законом», переслідувати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві.

У цьому контексті важливу роль відіграють положення міжнародних актів, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка допускає можливість відступу від зобов'язань держави лише у випадках, коли цього вимагає гострота ситуації.

Водночас важливо підкреслити, що навіть у умовах воєнного стану держава не звільняється від обов'язку забезпечувати права людини. Як зазначають у своїх дослідженнях А. І. Куртов, С. М. Іващенко та С. В. Гашенко, «введення воєнного стану в Україні пов'язане з необхідністю впровадження обмежень прав і свобод громадян, що є наслідком надзвичайних умов, які потребують швидких та ефективних дій з боку держави» [4, с. 126], але це не означає скасування Конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Особливої уваги заслуговує проблема співвідношення понять «права людини» та «свободи людини». Д. Д. Гриньо наголошує, що права мають більш конкретний характер і закріплюють певну міру можливої поведінки, тоді як свободи підкреслюють ширші можливості вибору. Проте законодавець часто ототожнює ці поняття, що ускладнює їх теоретичне осмислення та практичне застосування [2, с. 47].

Крім того, суттєвою проблемою є те, що значна частина регулювання в умовах воєнного стану здійснюється підзаконними актами, зокрема постановами Кабінету Міністрів України. Це викликає питання щодо відповідності таких актів конституційному принципу, згідно з яким права і свободи людини визначаються виключно законами України.

Таким чином, правовий режим воєнного стану характеризується складною системою правового регулювання, що поєднує національні та міжнародні норми, а також вимагає постійного вдосконалення з метою забезпечення ефективного балансу між інтересами держави та правами людини.

Отже, воєнний стан є особливим правовим режимом, що передбачає тимчасове обмеження прав і свобод людини з метою забезпечення національної безпеки та оборони держави. Такі обмеження є допустимими лише за умови їх законності, обґрунтованості, пропорційності та тимчасового характеру.

Важливою гарантією прав людини є конституційне закріплення переліку прав, які не підлягають обмеженню навіть у умовах воєнного стану, а також можливість судового захисту та міжнародного контролю.

Разом з тим, існує низка проблем, пов'язаних із недосконалістю законодавчого регулювання, відсутністю чіткого визначення поняття обмеження прав, а також широким застосуванням підзаконних актів у цій сфері.

Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні правового механізму обмеження прав і свобод, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, а також у дослідженні практики застосування цих норм в умовах тривалого воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 04 берез. 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.05.2026).
2. Гриньо Д. Д. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 45–48. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.08>
3. Дідич Т. О., Дворак С. Ю. Воєнний стан в системі умов дії права: методологічні аспекти пізнання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89, ч. 1. С. 49–54. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.6>
4. Куртов А. І., Іващенко С. М., Гашенко С. В. Особливості правового режиму воєнного стану в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1 (13). С. 123–129. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-1-13-21>
5. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>

Невмержицька А.А. - студентка II курсу
факультету національної безпеки,
права та міжнародних відносин, бакалавр спеціальності 081 «Право»
Павліченко І. М., старший викладач кафедри
права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року перед світовою спільнотою постало принципове питання: чи здатне міжнародне право реально захистити суверенітет держави, на яку вчинено агресію? Особливої гостроти ця проблема набула з огляду на те, що держава-агресор є постійним членом Ради Безпеки ООН і може блокувати будь-які рішення цього органу. Водночас Україна продемонструвала, що навіть у таких умовах існують дієві правові інструменти захисту, і стала своєрідним «майданчиком» для випробування цих інструментів на практиці.

Суверенітет-це право держави самостійно вирішувати власні справи без зовнішнього втручання. Буткевич В. Г., Мицик В. В. та Задорожній О. В. у підручнику з міжнародного права визначають принцип суверенної рівності як «наріжний камінь» сучасного міжнародного правопорядку: жодна держава не має права нав'язувати іншій свою волю, а будь-яке порушення цього принципу тягне за собою міжнародно-правову відповідальність [1, с. 177–179].

Головний документ, який захищає суверенітет держав-це Статут ООН. Він прямо забороняє застосовувати силу або погрожувати нею проти іншої держави. Звідси випливає, що збройне вторгнення росії в Україну є прямим порушенням однієї з найбільш базових норм міжнародного права.

Шабан Ю. у своїй статті, присвяченій поняттю агресії в міжнародному праві, доводить, що дії росії повністю відповідають юридичному визначенню агресії: збройне вторгнення, окупація частини території, застосування воєнної сили проти цивільного населення-усе це класичні ознаки агресії згідно з нормами міжнародного права [2, с. 331-333].

Коли на державу нападають, вона має право захищатися і залучати до цього союзників. Це право на самооборону закріплено у Статуті ООН і є невід'ємним: його не можна відібрати, обмежити чи поставити під сумнів. Андрейченко С. С. у своєму дослідженні переконливо доводить, що Україна має повне юридичне право на самооборону, оскільки збройний напад проти неї є незаперечним фактом, підтвердженим міжнародним співтовариством [3, с. 48–52].

Саме спираючись на це право, понад п'ятдесят держав надають Україні зброю, фінансову допомогу та інші ресурси. Жодна з цих країн не вважається стороною конфлікту, адже їхня допомога є законною формою підтримки держави, що захищається від агресії.

Сіваш О. М. у своїй статті підкреслює важливий нюанс: право на самооборону виникає лише тоді, коли збройний напад уже відбувся, і не може бути застосоване превентивно без цього факту. У випадку України, де напад є очевидним і задокументованим, усі заходи самооборони є цілком правомірними [4, с. 108–110].

Рада Безпеки ООН теоретично є головним органом, який має реагувати на агресію: вона може визнати дії держави незаконними і вжити примусових заходів. Однак на практиці росія, як постійний член Ради Безпеки, заблокувала всі спроби прийняти рішення щодо своєї агресії проти України. Мицик В. В. та ін. у підручнику з міжнародного публічного права називають цю ситуацію «критичним протиріччям» системи колективної безпеки: агресор і суддя-одна й та сама держава [5, с. 289–293].

Попри це, система знайшла вихід. Генеральна Асамблея ООН, до якої входять усі держави-члени і де право вето не діє, скликала надзвичайну сесію. На ній переважною більшістю голосів-сто сорок один «за» і лише п'ять «проти»-було засуджено вторгнення росії та визнано його незаконним. Подальші голосування підтвердили: незаконними є також спроби анексувати українські території. Хоча ці рішення і не є юридично обов'язковими, вони мають величезне політичне і правове значення, відображаючи позицію майже всього світового співтовариства.

Паралельно з дипломатичними зусиллями Україна активно звернулася до міжнародних судів. Ще до початку повномасштабної війни Україна подала позов до Міжнародного суду ООН, звинувативши росію у порушенні міжнародних конвенцій, зокрема щодо дискримінації кримських татар та українців на окупованих територіях. У 2024 році суд виніс рішення на користь України-це перший в історії цього суду випадок, коли росія була визнана такою, що порушила норми міжнародного права.

Одразу після початку повномасштабного вторгнення Україна подала ще один позов-щодо зловживання росією поняттям «геноцид» як приводом для війни. Суд ухвалив тимчасові заходи і зобов'язав росію припинити бойові дії. Хоча росія що вимогу проігнорувала, сама ухвала є важливим міжнародно-правовим прецедентом.

Окремо варто згадати про видачу міжнародного ордеру на арешт президента путіна за незаконну депортацію українських дітей. Це рішення, хоч і не може бути виконане негайно, має значний символічний та правовий вплив: фактично на рівні міжнародного суду зафіксовано особисту відповідальність глави держави.

Захист суверенітету нерозривно пов'язаний із захистом прав людини під час збройного конфлікту. Порушення, яких зазнає цивільне населення в умовах агресії,-знищення житла, примусове переміщення, катування, вбивства-є не лише гуманітарною трагедією, але й порушеннями конкретних норм міжнародного права. Як зазначається у

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

дослідженні, присвяченому механізмам міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини під час воєнних дій, агресія росії проти України виявила системний характер таких порушень і водночас продемонструвала обмеженість наявних міжнародно-правових інструментів у частині реального притягнення держави-порушника до відповідальності. Автори вказують, що індивідуальна кримінальна відповідальність за воєнні злочини та міждержавна відповідальність утворюють взаємодоповнювальну систему, проте потребують узгодженого застосування для досягнення реального результату [6].

Міжнародне право передбачає, що держава-агресор зобов'язана відшкодувати завдану нею шкоду. На підставі цього принципу Генеральна Асамблея ООН рекомендувала створити спеціальний міжнародний реєстр збитків-механізм для збору доказів і підрахунку збитків, завданих Україні, що стане основою для майбутніх виплат. Це безпрецедентний крок: подібний механізм запроваджується ще до завершення конфлікту. Також безпрецедентними за масштабом є фінансові санкції проти росії-заморожені активи на сотні мільярдів доларів. Мицик В. В. та ін. зазначають, що санкції є законним інструментом тиску в міжнародному праві, якщо вони пропорційні та не мають дискримінаційного характеру [5, с. 312–315].

Принципово важливим є і питання про правовий статус окупованих українських територій. За нормами міжнародного права, незаконне захоплення чужої землі не дає окупанту жодних юридичних прав на неї. Тому, незважаючи на фактичну окупацію частини Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей, Україна з правової точки зору не втратила суверенітету над цими землями. Ця позиція підтримана переважною більшістю держав світу і закріплена у відповідних рішеннях Генеральної Асамблеї ООН.

Збройна агресія росії проти України виявила як нормативну достатність, так і інституційну обмеженість сучасної системи міжнародно-правового захисту суверенітету. Норми міжнародного права, що забороняють агресію і гарантують право на самооборону, були однозначно застосовні до ситуації України; питання полягало не в їх наявності, а в механізмах примусового виконання.

Структурна вада механізму колективної безпеки-право вето постійних членів Ради Безпеки-підтвердила свою руйнівну роль: орган, покликаний реагувати на агресію, виявився паралізованим через присутність у ньому держави-агресора. Водночас аналіз показує, що ця блокада не є абсолютною. Генеральна Асамблея ООН, міжнародні судові інстанції та механізм колективної самооборони утворили функціональну альтернативу, яка дозволила зберегти правову реакцію міжнародного співтовариства на вчинену агресію.

Правова стратегія України є комплексною і послідовною: вона поєднує реалізацію права на самооборону, судове переслідування держави-агресора, фіксацію збитків задля майбутніх репарацій та дипломатичну мобілізацію підтримки через органи ООН. Ця стратегія формує прецеденти, які виходять за межі конкретного конфлікту і мають значення для розвитку міжнародного права в цілому.

Список використаних джерел:

1. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право: основи теорії. Київ. 2002. 608 с.
2. Шабан Ю. Поняття агресії в міжнародному праві. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 331–340.
3. Андрейченко С. С. Право України на самооборону як невід'ємне право за ст. 51 Статуту ООН. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 45–55.
4. Сіваш О. М. Самооборона як обставина, що виключає протиправність діяння. *Наукові праці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2014. С. 108–115.
5. В. В. Мицик, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич та ін. Міжнародне публічне право. Харків. Право. 2019. Т. 1. Основи теорії. 416 с.
6. Окопник О., Прилипка В., Павліченко І. Механізми міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини під час воєнних дій. *Національні інтереси України*. 2025. № 3(8). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-700-716](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-700-716) (дата звернення: 02.05.2026).

Олексієнко А. В. – здобувач освітнього ступеня «Бакалавр»
за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність»
Науковий керівник: Карпунець В. Д.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ КЛІЄНТІВ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Поширення інструментів штучного інтелекту в юридичній практиці створює для адвокатури подвійний виклик: з одного боку, ШІ пришвидшує аналіз документів, пошук аргументів і технічну підготовку текстів, а з іншого – формує нові ризики розкриття адвокатської таємниці та неправомірної обробки персональних даних клієнта. Тому використання ШІ адвокатом є не лише питанням зручності, а й етичної, інформаційної та правової безпеки правничої допомоги.

Адвокатська таємниця за законодавством України охоплює будь-яку інформацію, що стала відома адвокату, його помічнику, стажисту або працівникам адвокатського бюро чи об'єднання про клієнта, а також зміст консультацій, підготовлені документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Це означає, що у цифровому середовищі охороні підлягають не тільки фінальні процесуальні документи, а й чернетки, промпти, метадані, фрагменти листування, аудіозаписи консультацій, скани доказів та інша інформація, яка може бути завантажена до ШІ-системи. Правила адвокатської етики визначають конфіденційність як необхідну передумову довірчих відносин між адвокатом і клієнтом; її дія не обмежена в часі [2].

Паралельно адвокат виступає суб'єктом, який обробляє персональні дані клієнтів. Закон України «Про захист персональних даних» визначає персональні дані як відомості про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [3], а також покладає на адвокатів обов'язок особисто забезпечувати захист даних, якими вони володіють. Передавання матеріалів справи до зовнішнього ШІ-сервісу є не нейтральною технічною дією, а окремою операцією обробки даних, що має відповідати вимогам законності, безпеки, мінімізації, цільового обмеження та підзвітності [4].

Ключовий ризик полягає в тому, що генеративні ШІ-системи часто працюють як зовнішні платформи, умови яких можуть передбачати зберігання запитів, технічний аналіз введених матеріалів або їх використання для вдосконалення сервісу. ССВЕ застерігає, що промпти, завантажені документи, зображення чи аудіо в окремих системах можуть використовуватися для подальшого навчання, тому адвокатам не слід вносити персональні або конфіденційні дані клієнтів без достатніх гарантій [5]. Аналогічно ЕДРВ підкреслює, що питання анонімності ШІ-моделі має оцінюватися у кожному випадку, адже існує ризик вилучення або повторної ідентифікації персональних даних [6]. Звідси випливає, що просте вилучення імені клієнта не завжди є належною анонімізацією, якщо інші деталі справи дозволяють встановити особу.

У разі передавання адвокатом персональних даних клієнта або відомостей, що становлять адвокатську таємницю, до інструментів штучного інтелекту без згоди клієнта, анонімізації чи належних технічних гарантій конфіденційності, такі дії можуть кваліфікуватися як порушення професійних обов'язків адвоката та законодавства про захист персональних даних. Зокрема, відповідно до ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська таємниця охоплює будь-яку інформацію, що стала відома адвокату у зв'язку з наданням правничої допомоги, а її розголошення є неприпустимим [1]. За таке порушення адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності згідно зі ст. 34–35 цього Закону.

У разі порушення законодавства у сфері захисту персональних даних адвокат або інша відповідальна особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності за ст. 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення [7]. Відповідальність може наставати за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних, подання неповних чи недостовірних відомостей, невиконання законних вимог Уповноваженого щодо усунення порушень, а також за недодержання встановленого порядку захисту персональних даних, якщо це призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних. За такі дії передбачено накладення штрафу, розмір якого залежить від виду порушення, статусу особи та повторності вчинення правопорушення.

Отже, ШІ може бути допоміжним інструментом адвоката для структурування тексту, аналізу відкритих джерел або технічного редагування, однак не може виправдовувати розкриття адвокатської таємниці чи неконтрольоване передавання персональних даних третім особам.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17> (дата звернення: 02.05.2026).

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

---

2. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змін. від 15.02.2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17> (дата звернення: 02.05.2026).
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17> (дата звернення: 02.05.2026).
4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation) // EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> (дата звернення: 02.05.2026).
5. Council of Bars and Law Societies of Europe. Guide on the use of generative AI by lawyers. 2 October 2025. 28 p. URL: <https://www.ccbe.eu/> (дата звернення: 02.05.2026).
6. European Data Protection Board. Opinion 28/2024 on certain data protection aspects related to the processing of personal data in the context of AI models. 17 December 2024. 35 p. URL: <https://www.edpb.europa.eu/> (дата звернення: 02.05.2026).
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 11 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 02.05.2026).

Постолова К. Ю. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В. – голова Південно-Української
Міжнародної асоціації адвокатів, Видатний адвокат України,
викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики

ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Важливим елементом кримінального провадження є інститут доказів, оскільки саме через них забезпечується встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення. Нормативне визначення доказів закріплено у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України), що зумовлює необхідність їх теоретичного осмислення та практичного застосування у діяльності органів досудового розслідування і суду.

Нормативне закріплення доказу надається у ч. 1 ст. 84 КПК України, де вказано, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Законодавець не випадково визначає докази як фактичні дані, а не факти. Адже при розслідування та судовому розгляді будь-якого кримінального правопорушення суб'єкти доказування пізнають обставини, що мали місце у минулому. Тому у більшості випадків вони стикаються не з самими фактам, аз відомостями про них, які збереглися у пам'яті людей, або залишили сліди на предметах матеріального світу.

А тому, під «фактичними даними», про які йдеться у ч. 1 ст. 84 КПК України, розуміється одержання з указаних у законі джерел відомостей про факти, обставини кримінального провадження. Факти - це події, явища дійсності.

При доказуванні слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають справу з відомостями про ці події, явища, що зафіксовані у показаннях, документах та інших джерелах доказів.

Процесуальними джерелами доказів, відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України, є:

- показання;
- речові докази;
- документи;
- висновки експертів за допомогою яких встановлюються фактичні дані [1].

Поняття кримінально-процесуального доказу відрізняється від поняття доказу в логіці: «Доказ - це логічна операція обґрунтування істинності якого-небудь судження за допомогою інших істинних і пов'язаних з ним суджень» [2].

Існує поділ доказів на три групи:

- 1) ті, за допомогою яких встановлюються обставини, що входять до предмету доказування;
- 2) такі, за допомогою яких встановлюються обставини, що необхідні при винесенні проміжних рішень у кримінальному провадженні;

3) ті, які можна назвати «допоміжними»:

- орієнтуючі - котрі містять відомості про те, де можуть бути виявлені шукані докази. Докази, що орієнтують, відіграють особливо важливу роль на початковому етапі розслідування, але не втрачають свого значення і згодом, тому що сприяють формуванню повноті системи доказів.

- контрольні це докази, зміст яких складають відомості, що використовуються для перевірки допустимості і достовірності предметних доказів і в процесі досудового розслідування і в судовому розгляді і на стадіях апеляційного, касаційного провадження. Цими доказами перевіряється надійність джерел предметних доказів – компетентність експерта, незацікавленість свідка і т. ін. За допомогою контрольних доказів слідчий встановлює належність (неналежність) інших доказів.

Дана класифікація дозволяє встановити значення доказу для кримінального провадження [3, с. 116].

Основні ознаки доказів:

- Належність. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів (ст. 85 КПК України);

- Допустимість. Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення (ст. 86 КПК України) [4];

- Достовірність. Є процесуальною властивістю доказів, що характеризує їх зміст із точки зору відповідності об'єктивній дійсності. Хоча вона є індивідуальною процесуальною властивістю, притаманною

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

кожному доказу, вона може встановлюватися за допомогою сукупності доказів, що стосуються конкретної обставини, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні;

- Достатність. Притаманна системі доказів, наявній на момент ухвалення відповідного процесуального рішення. Як вказують В.М. Зінченко та С.О. Ковальчук, «достатність доказів є їх системною процесуальною властивістю, яка відображає наявність сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та встановлюється на основі внутрішнього переконання суб'єкта доказування, що ґрунтується на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, на конкретний момент кримінального провадження з метою ухвалення відповідного процесуального рішення». Поряд із достатністю суб'єктом доказування повинен встановлюватися наявність їх взаємозв'язку, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення: підтвердження одних доказів за допомогою інших, узгодженість доказів, відсутність суперечностей між ними тощо[5, с. 494].

Процесуальне призначення доказів – встановлення наявності або відсутності обставин, що мають значення для справи [6]. Значення доказів у кримінальному провадженні полягає в тому, що вони є основою для об'єктивного і справедливого встановлення істини, визначення винуватості чи невинуватості особи, а також забезпечення захисту прав усіх учасників процесу. Докази дозволяють суду правильно кваліфікувати діяння, оцінити його наслідки та прийняти обґрунтоване рішення, що відповідає принципам законності та справедливості.

Отже, докази в кримінальному провадженні є фактичними даними, отриманими у встановленому законом порядку, які дають змогу встановити істину, визначити винуватість або невинуватість особи, правильно кваліфікувати діяння та захистити права учасників процесу. Їхнє значення визначається належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю, а процесуальне призначення – підтвердження або спростування обставин, що мають значення для справи.

Список використаних джерел:

1. Докази і доказування у кримінальному процесі: Національна академія внутрішніх справ. Кафедра кримінального процесу. Мультимедійний навчальний посібник «Кримінальний процес»: веб-сайт. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/public_html/lections/lection5_4.html (дата звернення: 01.03.2026).
2. Поняття, значення та класифікація доказів. Освіта. UA: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9614/> (дата звернення: 01.03.2026).
3. Малярова В. О. Окремі питання щодо поняття, властивостей і значення доказів у кримінальному провадженні. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. Харків, 2018. Харків, 2018. 115-117 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.03.2026).
5. Воробей П. А., Тильчик В. В., Форостяний А. В. Процесуальні властивості доказів у кримінальному провадженні. Юридичний науковий електронний журнал № 8/2024. 492-494 с.
6. Поняття та мета доказування у цивільному процесі. Studies: веб-сайт. URL: <https://studies.in.ua/civlnij-proces/4676-ponyattya-ta-meta-dokazuvannya-u-civlnomu-proces.html> (дата звернення: 01.03.2026).

Ржешніовецька М. І. – студентка групи П-14,
спеціальності D8 факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Павліченко І. М.,
старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ

Кожне суспільство разом із розвитком формує власні правові сім'ї, які продовжують функціонувати та еволюціонувати під впливом глобалізаційних процесів. Вивчення правових сімей, які об'єднують національні правові системи на основі спільних історичних коренів стає дедалі актуальнішим. Це дозволяє впорядкувати знання про різні правові системи світу, а також створити основу для порівняльного аналізу з метою їх вдосконалення і розвитку у майбутньому. Прикладом цього розвитку є запозичення правовими сім'ями один в одного окремих аспектів. Зокрема, поширення прецедентного права в правових системах романо-германської правової сім'ї, а також посилення кодифікації в країнах англо-американської правової сім'ї.

Питанням дослідження та визначення спільних та відмінних рис в англо-американській та романо-германській правових сім'ях займалася низка дослідників таких, як: А. Губанов, О. Дручек, А. Дудіков, О. Жак, Р. Зварич, А. Іванів, А. Котушенко, М. Маркарян, М. Новікова, І. Соколова, Т. Тимчук, С. Шеремет. Їхні наукові публікації висвітлили аспекти розвитку цих правових сімей, значення різних джерел права, механізмів правотворчості.

Робота спрямована на надання загального аналізу англо-американської та романо-германської правових сімей, розкриття їхніх ключових рис та джерел права. Також важливо зіставити ці правові сім'ї між собою, щоб побачити їхні спільні риси та відмінності й краще зрозуміти їхній вплив на сучасні правові системи світу.

Сучасні правові системи різних держав мають значні відмінності та характеризуються своїми специфічними рисами, особливо під впливом зростання ролі міжнародного права. Як зазначив О. В. Дручек у своєму дослідженні: «Під правовою сім'єю в теорії права найчастіше розуміють сукупність національних правових систем, заснованих на спільності їх історичного формування, структури права, методів і форм їх реалізації» [2, с. 408].

Спираючись на зазначене, варто перейти до аналізу її конкретних різновидів, зокрема англо-американської правової сім'ї, яка є однією з найпоширеніших та найстаріших правових сімей світу. Це пов'язано з тим, що Англія в минулому була великою колоніальною державою і у результаті сьогодні значна частина країн використовує норми та принципи, що беруть свій початок саме з англійського права. [4, с. 64].

Немає єдиного визначення англо-американської правової сім'ї, оскільки різні дослідники, залежно від обраних критеріїв, формулюють власні підходи. Найбільш повним визначенням є Маркаряна М. В.: «англо-американська правова сім'я - це сукупність національних правових систем, яким притаманне формування більшості норм права шляхом винесення судових рішень, тобто основним джерелом права є судовий прецедент, а право процесуальне превалює над матеріальним» [4, с. 64].

Для більш повного розуміння сутності англо-американської правової сім'ї варто звернути увагу на її основні ознаки. Підсумовуючи різні наукові думки, можна виділити риси: провідним джерелом права є судовий прецедент; незначна рецепція римського права; характерною є наступність права; відсутній чіткий поділ на галузі права, зокрема на публічне та приватне; норми мають менш абстрактний характер; поділ на загальне право і право справедливості [4, с. 64].

Як вже було зазначено основним джерелом в цій правовій сім'ї є судовий прецедент, який насамперед з'явився у англійській правовій системі. Найпоширеніше уявлення про судовий прецедент що, це рішення з конкретної справи, яке завдяки обґрунтуванню стає правилом, обов'язковим для всіх судів тієї самої або нижчої інстанції при розгляді аналогічних справ або виступає зразком тлумачення закону. Також, варто звернути увагу, що тільки опубліковані рішення суддів набувають статусу прецеденту [5, с. 100].

Разом з тим, Жак А. С. зазначає, що до основних джерел права ще належать статuti, які є сукупністю законів прийняті парламентом. А до вторинних джерел права можна віднести правову доктрину, яка справляє безпосередній вплив на процес правореалізації і допомагає судам приймати рішення за відсутності попереднього рішення [1, с. 13; 5, с. 101]

Доцільним буде розглянути ще основні аспекти романо-германської правової сім'ї. Саме ця правова сім'я стала основою для правових систем держав континентальної Європи, Латинської Америки, Африки й України. Романо-германській правовій сім'ї приділяють велику увагу, адже вона є однією з найбільш впливових правових сімей, оскільки романо-германська правова система зародилася у давнину, за часів давньоримської імперії, і продовжує свій розвиток до сьогоднішніх днів [3, с. 237].

Науковці Соломонова О.Ю. та Дмитрук І.М. визначають: «Романо-германська правова сім'я в правовому полі розуміється як сукупність національних правових систем держав Європейського континенту, які мають схожі етапи історичного розвитку на основі римського права, яке було пристосованим до специфіки нових національних умов (у сукупності із звичаєвим і канонічним правом)» [3, с. 238].

Зокрема, наведене визначення дає змогу виокремити основні ознаки романо-германської правової сім'ї: основним джерелом права є нормативно-правовий акт; значна рецепція римського права; поділ на публічне і приватне право; існування ієрархії джерел права; пріоритетність матеріального права над процесуальним; відкритість до сприйняття правових теорій і доктрин; створення правових норм у результаті діяльності уповноважених суб'єктів (безпосередньо народом) [2, с. 409].

Ці характерні риси і сприяли розвитку саме таких джерел права. Основним джерелом права романо-германської правової сім'ї є нормативно-правовий акт. Як зазначив Жак А.С.: «за своєю суттю нормативно-правовий акт розглядається як письмовий документ, прийнятий компетентним органом держави або уповноваженим суб'єктом, встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує норми права, містить розпорядження загального характеру та постійної дії, розраховані на багаторазове застосування». При цьому норма права має абстрактний та універсальний характер [5, с. 100]

Немало важливим джерелом права є звичай. Саме на ньому базувалися вже прийняті закони і тлумачилися для того, щоб зробити його доступним для звичайного народу [5].

Наступним немало важливим джерелом права є правова доктрина. Вона має вагоме значення, адже закріплювала основні принципи права та правову ідеологію, саме це впливало на майбутній зміст законодавства [1].

Таким чином, англо-американська та романо-германська правові сім'ї мають як спільні риси, так і суттєві відмінності. Формування цих правових сімей відбувалося в різних історичних та етнічних умовах, хоча кожна з них піддалась різному впливу римського права, що зумовило їхні особливості. У кожній із них важливу роль відігравали звичаї та правова доктрина, які стали основою подальшого розвитку права, зокрема, в англо-американській правовій сім'ї це призвело до формування загального права та виникнення судового прецеденту, а у романо-германській призвело до розвитку нормативно-правових актів як основного джерела права і закріплення тих звичаїв у письмову форму.

Проте варто зазначити, що судовий прецедент у романо-германській не визнається основним джерелом права, але його частіше починають використовувати для подолання прогалин і удосконалення законодавства[5].

Зокрема, у романо-германській правовій сім'ї норми мають більш абстрактний і узагальнений характер та спрямовані на регулювання широкого кола суспільних відносин і передбачення можливих ситуацій. Водночас в англо-американській правовій сім'ї правові норми є менш абстрактними, оскільки формуються в процесі розгляду конкретних справ і орієнтовані на вирішення конкретних спорів.

Крім того, важливою відмінністю є рівень кодифікації права. Для романо-германської правової сім'ї характерний високий рівень кодифікації. Натомість в англо-американській правовій сім'ї кодифікація має менш виражений характер, оскільки значна частина норм формується через судову практику, а не шляхом їх систематизації в єдині законодавчі акти. Проте в американському праві вже притаманна більша кодифікованість[5].

Отже, можемо зробити, що був проведений аналіз англо-американської та романо-германської правових сімей. Були визначені основні риси обох правових сімей і охарактеризовані їхні джерела права. Порівнявши ці сім'ї, ми дійшли до висновку, що їх розвиток був пов'язаний із впливом римського права, однак цей вплив був різним за своєю силою та значенням. На початкових етапах формування між ними існували істотні відмінності, передусім у основних джерелах права, що зумовило різні підходи до впорядкування та розвитку правових норм. Зближення правових сімей свідчить про тенденцію до уніфікації правових систем у сучасному глобалізованому світі, що має особливе значення для держав, які реформують свої правові системи, зокрема України.

Список використаних джерел:

1. Губанов О.О. Правова доктрина як джерело права в межах романогерманської, англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Розбудова держави і права: титання теорії та конституційної практики*. Право і суспільство. 2015. №6. С. 9-14. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6_4
2. Дручек О. В., Зварич Р.В., Новікова М. М. Романо-германська та англосаксонська правові системи: історичні аспекти формування та основні характеристики. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 405-414. DOI:<https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.59>
3. Соломонова О.Ю., Дмитрук І.М. Історичні етапи розвитку романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. №2(46). С. 237-247. DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-237-247>
4. Маркарян М. В. Англо-американська правова сім'я: поняття та основні ознаки. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конф. «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права». 2020. С. 64-66. URL:<https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36361>
5. Жак А. С. Порівняльно-правовий аналіз джерел (форм) права романогерманської правової системи та англосаксонської правової сім'ї. *Juris Europensis Scientia*. Міжнародне право Випуск 2. 2020. С. 97-102. DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.82>

Сак Н. А., здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Науковий керівник: Грабчук О. В., к.н.держ.упр.,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДИСТАНЦІЙНЕ СУДОЧИНСТВО (ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ): ПЕРЕВАГИ І РИЗИКИ

Дистанційне судочинство, що реалізується через проведення судових засідань у режимі відеоконференції, стало важливим елементом сучасної правової системи, який сформувався під впливом цифровізації, пандемії COVID-19 та воєнних викликів в Україні. Воно передбачає можливість участі судді, сторін, свідків, експертів та інших учасників процесу у судовому розгляді без фізичної присутності у залі суду, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології. Такий формат уже закріплений у процесуальному законодавстві, зокрема у Цивільному процесуальному кодексі України, що дозволяє учасникам брати участь у засіданні дистанційно за наявності технічної можливості.

Дистанційне судочинство в Україні має чітке нормативне закріплення на рівні процесуального законодавства, що дозволяє розглядати його не як тимчасове явище, а як повноцінний інститут правосуддя. Основні положення щодо застосування відеоконференцій містяться у Цивільному процесуальному кодексі України, Кримінальному процесуальному кодексі України, а також у підзаконних актах, що регулюють функціонування судової інформаційно-комунікаційної системи. У цивільному судочинстві ключове значення має стаття 212 Цивільного процесуального кодексу України, що закріплює право учасників справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції як у приміщенні суду, так і поза його межами. Важливою умовою є наявність технічної можливості, про що суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі [1]. Водночас суд може визнати явку особи обов'язковою, що обмежує можливість використання дистанційного формату. У кримінальному процесі правове регулювання є більш деталізованим. Центральною нормою виступає стаття 336 Кримінального процесуального кодексу України, яка прямо передбачає можливість здійснення судового провадження у режимі відеоконференції. Закон визначає, що така форма можлива як у приміщенні іншого суду, так і поза межами суду, тобто фактично допускає повноцінне дистанційне провадження [2].

Законодавець чітко визначає підстави для застосування відеоконференції. До них належить неможливість особистої участі особи за станом здоров'я або з інших поважних причин, необхідність забезпечення безпеки учасників процесу, допит малолітніх чи неповнолітніх осіб, а також потреба забезпечення оперативності судового розгляду. Окремо передбачено можливість використання відеоконференцій в умовах воєнного стану або карантину, що є надзвичайно актуальним для сучасної України. Процесуальний порядок передбачає, що рішення про проведення засідання у дистанційному режимі може прийматися судом як за власною ініціативою, так і за клопотанням сторін. При цьому важливим є дотримання прав учасників процесу, зокрема права на захист та принципу змагальності. Закон також допускає випадки, коли суд може зобов'язати провести засідання у режимі відеоконференції, якщо це необхідно для забезпечення прав і свобод учасників.

Особливу увагу законодавство приділяє фіксації судового процесу. Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, обов'язково фіксуються за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису, а відповідні записи зберігаються у матеріалах справи, що забезпечує додаткові гарантії процесуальної прозорості та можливість перевірки законності судових дій. Крім того, законодавство передбачає можливість застосування спеціальних заходів під час дистанційного провадження. Наприклад, у кримінальному процесі допускається допит особи із зміною зовнішності або голосу для забезпечення її безпеки, що є важливим інструментом захисту свідків та потерпілих. Важливу роль у регулюванні дистанційного судочинства відіграє Єдина судова інформаційно-комунікаційна система, яка забезпечує технічну реалізацію відеоконференцій, обмін документами та фіксацію судових засідань, її функціонування регулюється окремими положеннями та підзаконними актами, що деталізують порядок використання електронних сервісів у судовому процесі [3].

Переваги дистанційного судочинства, пов'язані із використанням відеоконференцій, потребують більш глибокого розкриття, оскільки вони охоплюють не лише формальну зручність, а й суттєво впливають на реалізацію права на справедливий суд. Насамперед варто детальніше зупинитися на забезпеченні доступу до правосуддя. Відеоконференції фактично усувають територіальні бар'єри, які традиційно ускладнювали участь у судових засіданнях. Особа більше не залежить від місця розташування суду, транспортної інфраструктури чи фізичної можливості прибути до судової установи, що має особливе значення для мешканців віддалених регіонів, внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та осіб, які перебувають за кордоном. Л.М. Токарчук підкреслює, що відеоконференції вирішують проблему територіальної віддаленості та гарантує участь особи у процесі навіть за складних обставин, таких як війна чи переміщення населення [4, с. 59].

У сучасних умовах воєнного стану цей аспект набуває ще більшої ваги. Судовий процес не може бути повністю зупинений через загрози безпеці, і саме дистанційний формат дозволяє забезпечити безперервність правосуддя. Проведення засідань онлайн знижує ризики для життя і здоров'я учасників процесу, що прямо пов'язано із гарантіями прав людини. Фактично відеоконференції стали не просто альтернативою, а необхідним

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

інструментом функціонування судової системи в кризових умовах. Іншим важливим аспектом є економія часу, яка має багатовимірний характер. Учасники процесу не витрачають години або навіть дні на дорогу до суду, очікування засідання та повернення назад, а це особливо актуально у справах, де сторони знаходяться в різних містах або регіонах. Крім того, економиться час суддів та працівників апарату суду, оскільки зменшується кількість відкладених засідань через неявку сторін. У результаті підвищується загальна ефективність судового розгляду і дотримуються розумні строки розгляду справи, що є складовою права на справедливий суд.

Фінансовий аспект також має суттєве значення. Учасники судового процесу звільняються від витрат на транспорт, проживання, добові витрати, оплату відряджень представників або адвокатів. Для бізнесу це означає зниження витрат на судові спори, а для громадян - підвищення реальної доступності правового захисту. У масштабі держави це також може призводити до оптимізації витрат на утримання судової інфраструктури. Як зазначається у дослідженнях, дистанційне правосуддя загалом сприяє економії як фінансових, так і людських ресурсів [5, с. 232].

Окремо слід звернути увагу на підвищення оперативності судочинства. Відеоконференції дозволяють більш гнучко планувати судові засідання та оперативно залучати учасників процесу. Наприклад, свідок або експерт може бути допитаний без необхідності особистого прибуття до суду, що значно пришвидшує розгляд справи. О. П. Клипа зазначає, що дистанційні технології сприяють підвищенню ефективності та швидкості судового процесу, хоча і потребують належних процесуальних гарантій [6, с. 410].

Ще однією важливою перевагою є гнучкість судового процесу. Суд може адаптуватися до різних обставин, змінювати формат засідання залежно від ситуації, поєднувати очну і дистанційну участь, що створює більш сучасну модель правосуддя, орієнтовану на потреби людини. Водночас така гнучкість сприяє реалізації принципу змагальності, оскільки сторони отримують більше можливостей для представлення своїх позицій незалежно від фізичних обмежень. Крім того, дистанційне судочинство позитивно впливає на відкритість і прозорість судової системи. Використання цифрових технологій дозволяє легше фіксувати судові засідання, зберігати відеозаписи, забезпечувати доступ до процесуальної інформації. Так, саме це підвищує рівень довіри до суду з боку суспільства та створює додаткові гарантії дотримання процесуальних прав.

Ризики дистанційного судочинства, пов'язані з технічними, безпековими та процесуальними аспектами, потребують більш детального аналізу, оскільки саме вони визначають межі ефективності використання відеоконференцій у судовому процесі. Передусім варто глибше розкрити технічні проблеми, які є найбільш поширеними на практиці. Дистанційне судочинство повністю залежить від якості інтернет-з'єднання, технічного обладнання та програмного забезпечення. Навіть незначні перебої зв'язку можуть призводити до втрати частини пояснень, переривання допиту свідка або неможливості повноцінної участі сторони у процесі. Особливо критичними є ситуації, коли учасник не може підключитися до засідання з незалежних від нього причин, але суд продовжує розгляд справи. У наукових дослідженнях зазначається, що існує непропорційний розподіл ризиків технічної неможливості участі у відеоконференції, що може фактично поставити одну зі сторін у гірше процесуальне становище.

Крім того, технічна нерівність між учасниками процесу створює проблему цифрової дискримінації. Не всі громадяни мають доступ до якісного інтернету, сучасних пристроїв або достатній рівень цифрової грамотності, що особливо актуально для осіб похилого віку, малозабезпечених громадян або тих, хто перебуває у сільській місцевості. У результаті формально рівні процесуальні права не завжди можуть бути реалізовані на практиці, що ставить під сумнів дотримання принципу рівності сторін. Суттєвим блоком ризиків є питання інформаційної безпеки та конфіденційності. Використання цифрових платформ для проведення судових засідань пов'язане з потенційною можливістю витоку персональних даних, записів судових засідань або процесуальних документів. Існує ризик несанкціонованого доступу третіх осіб до відеоконференції, перехоплення даних або кібератак на судові системи. У наукових працях наголошується, що захист персональних даних та технічна надійність систем є одним із ключових викликів дистанційного правосуддя [7, с. 113].

Окрему проблему становить ідентифікація учасників процесу. У традиційному судовому засіданні особа фізично присутня, що дозволяє суду безпосередньо встановити її особу та контролювати її поведінку. У дистанційному форматі виникає ризик підміни особи, використання сторонньої допомоги під час надання показань або впливу третіх осіб, які перебувають поза межами камери. Також варто детальніше зупинитися на процесуальних ризиках. Одним із них є обмеження принципу безпосередності судового розгляду. Суддя не має можливості повною мірою оцінити поведінку учасника процесу, його емоційний стан, реакцію на запитання, що може впливати на оцінку доказів. У дистанційному форматі складніше забезпечити належний рівень комунікації між судом і сторонами, що іноді призводить до формалізації процесу. Ще одним ризиком є можливість зловживання процесуальними правами. Наприклад, учасники можуть навмисно посилатися на технічні проблеми для затягування розгляду справи або уникнення участі у засіданні. Водночас суд не завжди має ефективні механізми перевірки обґрунтованості таких заяв [5, с. 233]. У практиці також виникають ситуації, коли особа фактично позбавляється можливості брати участь у засіданні через технічні збої, але це не визнається поважною причиною для відкладення розгляду справи.

Отже, дистанційне судочинство у формі відеоконференцій є закономірним результатом цифровізації правової системи та відповідає сучасним викликам, зокрема пов'язаним із безпекою, мобільністю населення та необхідністю забезпечення безперервності правосуддя. Його впровадження суттєво розширює доступ до суду, підвищує оперативність розгляду справ, зменшує фінансові витрати учасників процесу та сприяє більш гнучкій організації судового провадження. Саме завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій стає можливим ефективне функціонування судової системи навіть в умовах надзвичайних обставин, таких як пандемія чи воєнний стан. Водночас дистанційне судочинство не позбавлене суттєвих ризиків, які мають як

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

технічний, так і правовий характер. Проблеми із забезпеченням стабільного зв'язку, нерівний доступ до цифрових ресурсів, загрози інформаційній безпеці та складнощі з ідентифікацією учасників процесу можуть негативно впливати на реалізацію принципів змагальності, рівності сторін і безпосередності судового розгляду. Водночас його подальший розвиток повинен відбуватися із дотриманням балансу між інноваційністю та гарантіями справедливого суду, що передбачає удосконалення нормативної бази, забезпечення належного рівня технічного оснащення, підвищення цифрової грамотності учасників процесу та впровадження надійних механізмів захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17.04.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.04.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.04.2026).
3. Дистанційне судочинство: плюси та мінуси. Протокол. URL: https://protocol.ua/ua/distantsiyne_sudochinstvo_plyusi_ta_minusi/ (дата звернення: 17.04.2026).
4. Токарчук Л. М. Проблематика та особливості використання відеоконференцзв'язку в цивільному судочинстві України. *Правова держава*. 2022. № 48. С. 56-65.
5. Шляховчук М. В. Особливості дистанційної участі в судовому засіданні в умовах дії воєнного стану в Україні. *Вісник ХНУВС*. 2025. № 4 (111). С. 229-243.
6. Клипа О. П. Дистанційне правосуддя в Україні: цивільно-процесуальний контекст реалізації та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 1, № 92. С. 408-412.
7. Татулич І., Остафійчук Л. До питання участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 111-115.

Сидор Я. – студентка 2 курсу 3 групи
Навчально-науковий інститут права і правоохоронної діяльності
Лашук Н. Р. – завідувачка кафедри
кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ НА ВИЗНАЧЕННЯ ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ТА ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИН

Сьогодні в Україні особливо актуальним є дослідження проблем кримінальної відповідальності за злочини, вчинені в умовах воєнного стану. Відновлення соціальної справедливості, виправлення засудженого й попередження здійснення нових злочинів можливі лише при безумовному дотриманні загальних засад призначення покарання, адже саме вони забезпечують формування обґрунтованої судової практики та визначення виду й розміру покарання. У контексті воєнних реалій особливе значення набуває встановлення та класифікація обставин, що пом'якшують і обтяжують покарання, зокрема тих, що виникають під час воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій [5, с. 37].

Основою для призначення покарання за кримінальним правом України є ч. 1 ст. 65 КК України, яка встановлює правила, що обов'язково мають враховуватися судом. Згідно з цією нормою, покарання призначається: а) у межах санкції статті Особливої частини КК України, за винятком випадків, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 53 КК України; б) відповідно до положень Загальної частини КК; в) із урахуванням ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особи винного та обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання [1]. Обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання, відіграють особливу роль, оскільки вони дозволяють суду оцінити суспільну небезпеку злочину та особисті характеристики винного у вузькому значенні цих понять [4, с. 63-64]. Водночас такі обставини не повинні змішуватися з характеристиками ступеня тяжкості злочину чи особи винного, які не входять до переліку ст. 66 та 67 КК України. Правильне врахування всіх обставин забезпечує об'єктивність судового рішення та дотримання принципу рівності громадян перед законом.

Важливо зазначити, що обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання, є окремим інститутом кримінального права та не можуть бути прирівняні до загальних характеристик суспільної небезпеки діяння або особи винного [4, с. 64-65]. При кваліфікації злочину суд встановлює наявність обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, що визначає обсяг відповідальності. Цей обсяг є універсальним для всіх осіб, які вчинили даний склад злочину, і не залежить від конкретних обставин справи. Лише після визначення кваліфікації суд розпочинає процес індивідуалізації покарання з урахуванням ступеня тяжкості злочину, особи винного та обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання [4, с. 65]. Ігнорування цих положень може призвести до неправомірного призначення покарання та порушення принципів законності і гуманізму. Особливу увагу слід приділяти злочинам, вчиненим в умовах воєнного стану або бойової обстановки. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться у випадку збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності України [2, с. 113]. Він надає державним органам, військовому командуванню та місцевим адміністраціям особливі повноваження для відвернення загрози та захисту національної безпеки. У кримінальному праві воєнний стан та бойова обстановка можуть виступати кваліфікуючими ознаками злочину, підвищуючи суспільну небезпечність діяння та передбачаючи суворіше покарання [2, с. 114-115].

Обтяжуючі обставини, передбачені ст. 67 КК України, є обов'язковими для врахування судом, проте вони не змінюють кваліфікацію злочину і не є його ознаками [5, с. 38-40]. Суд може враховувати ці обставини для призначення більш суворого покарання в межах санкції статті, включно з максимальним або додатковим покаранням, а також при визначенні виду основного покарання серед альтернативних. Особливою є ситуація, коли обставини, що обтяжують покарання, передбачені статтею Особливої частини КК як кваліфікуюча ознака – у такому випадку вони не враховуються повторно [5, с. 39-41]. Наприклад, вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану чи інших надзвичайних подій автоматично підвищує суспільну небезпечність діяння та дозволяє суду застосовувати суворіші заходи покарання. У доктрині кримінального права обставинам, що пом'якшують та обтяжують покарання, приділяється значна увага, що свідчить про їх важливе кримінально-правове значення. Суд при призначенні покарання зобов'язаний враховувати ступінь тяжкості злочину, особу винного, обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання, а також специфіку обстановки вчинення діяння. Це забезпечує дотримання принципів індивідуалізації покарання та законності, дозволяючи максимально ефективно оцінити суспільну небезпечність діяння та особу винного [2, с. 116]. У випадках, коли воєнний стан або бойова обстановка прямо передбачені в статті КК як кваліфікуюча ознака, суд не може застосовувати їх як додаткову обтяжуючу обставину, що підкреслює важливість правильного використання цих інститутів у кримінальному процесі.

Таким чином, правозастосування обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання, особливо в умовах воєнного стану, має критичне значення для індивідуалізації покарання, дотримання принципів справедливості та законності. Їх правильне врахування дозволяє суду забезпечити об'єктивність рішення, справедливу оцінку тяжкості злочину та суспільної небезпечності особи винного, а також ефективно реалізувати загальні засади призначення покарання відповідно до положень КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text_9 (дата звернення - 07.03.2026).
2. Байда А. О., Склезь О. А. Основні проблеми кваліфікації злочинів, вчинених в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2019. № 4(68). С. 112–126.
3. Бережнюк В. Деякі аспекти характеристики обставин, що пом'якшують покарання при його індивідуалізації. Університетські наукові записки. 2019. Том 18, № 3(71). С. 387–394.
4. Матюшенко О. І., Остапчук Л. Г. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання в системі загальних засад призначення покарання. Академічні візії. 2024. Вип. 31. 7 с.
5. Мостепанюк Л. О. Воєнний стан як обставина, що обтяжує покарання. Вісник Асоціації кримінального права України. 2024. № 1(21). С. 37–50.
6. Наумець І. Класифікація обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання в кримінальному праві. Трибуна молодого вченого. 2022. С. 311–318.

Сорока Є. А. - студентка 2 курсу
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Пленюк М. Д., д.ю.н., професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДОСВІД КРАЇН ЄС У РЕГУЛЮВАННІ ЕВТАНАЗІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Питання правового регулювання евтаназії є однією з найскладніших дискусій сучасності, де перетинаються мораль, право та медицина. На сьогодні в багатьох країнах Європейського Союзу вже існують чіткі законодавчі механізми, які дозволяють людині реалізувати право на гідну смерть за певних умов. Для України, яка обрала шлях європейської інтеграції, вивчення цього досвіду є надзвичайно важливим. Це дозволяє проаналізувати, як європейські держави знаходять компроміс між обов'язком захищати життя та повагою до свободи особистості, право на смерть, а також допомагає визначити, чи готова вітчизняна цивільно-правова система до впровадження подібних норм.

Актуальність цієї теми для України зумовлена насамперед необхідністю реформування цивільного законодавства відповідно до європейських стандартів. Сьогодні в українському правовому полі існує певний вакуум: закон захищає право на життя, але майже не дає інструментів для захисту волі пацієнта, який страждає від невиліковної хвороби. Вивчення прикладів таких держав, як Бельгія, Нідерланди чи Іспанія, дозволяє побачити, як можна впровадити чіткі процедури, що забезпечують право людини на вибір і водночас створюють надійні запобіжники від будь-яких зловживань.

Питання легалізації евтаназії в Україні викликає дискусію вже не одне десятиліття. Визнання у статті 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю життя та здоров'я людини є одним із вагомих аргументів противників легалізації евтаназії в нашій державі. Крім того, серед аргументів проти легалізації евтаназії наступні: надання права на евтаназію суперечить медичній етиці; надання права на евтаназію може уповільнювати розробку та пошук нових способів та засобів лікування пацієнтів; вірогідність помилкових діагнозів, а також винайдення ліків, щоб могли врятувати життя; евтаназія унеможливить випадки так званих «чудесних одужань», хоч їх відсоток надзвичайно малий, але такі випадки все ж трапляються; можливість умисних зловживань по застосуванні евтаназії з боку медичних працівників та родичів пацієнта; недопустимість евтаназії з релігійних переконань [1, с. 18].

На сьогодні правове регулювання різних форм евтаназії запроваджено у 28 країнах світу – від Австралії до Уругваю. Проте світова практика демонструє суттєві відмінності у підходах. Зокрема, такі держави, як Бельгія, Канада, Колумбія, Люксембург, Нідерланди та Швейцарія, вже мають законодавчу базу для активної евтаназії. У США в окремих штатах (Каліфорнія, Колорадо, Орегон) невиліковно хворі пацієнти мають право на отримання летальних рецептів. Аналогічні закони діють у штатах Вікторія та Західна Австралія. Водночас більш вживаною у світі залишається пасивна евтаназія, яку дозволили такі країни, як Аргентина, Індія, Німеччина, Чилі, Фінляндія.

Закон Бельгії про евтаназію від 28 травня 2002 року набув чинності 3 вересня 2002 року [2, с. 28], легалізуючи як евтаназію, так і PAS для «компетентних» дорослих та емансипованих неповнолітніх, які страждають від «постійних і нестерпних фізичних або психічних страждань, які неможливо пом'якшити». Бельгія стала другою країною, яка легалізувала евтаназію, після Нідерландів у 2001 році. Законодавець Бельгії намагався уникнути ситуацій, коли тяжкохворі особи будуть звертатися з проханням про евтаназію виключно через відсутність достатніх коштів на придбання дорогих знеболюючих ліків (фактично мається на увазі ортаназія). З цією метою одночасно з прийняттям закону про евтаназію був прийнятий нормативно-правовий акт про створення служб паліативного піклування. Які повинні забезпечувати тяжкохворим пацієнтам медичний догляд, піклування та необхідні знеболюючі засоби. Відповідно до закону лікар повинен інформувати пацієнтів про діяльність тих служб, які висловили бажання евтаназії, щоб надати їм можливість зробити добровільний і усвідомлений вибір [3, с. 150].

В свою чергу, Люксембург став третьою країною в Європі, після Нідерландів та Бельгії, яка легалізувала евтаназію та самогубство за допомогою лікаря [2, с. 27]. Стаття 114 Кримінального кодексу Швейцарії містить відповідальність за дії, що містять ознаки незаконної евтаназії: «Будь-яка особа, яка з похвальних мотивів, і, зокрема, із співчуття до жертви, спричиняє смерть людини за її власним справжнім та наполегливим проханням, карається позбавленням волі, яке не перевищує трьох років, або грошовим стягненням». Крім того, швейцарське законодавство забороняє самогубство, яке здійснюється з «корисливих мотивів» (стаття 115), і кожен, хто порушує цей закон, може бути засуджений до п'яти років в'язниці або штрафу.

Прийняття Органічного закону про евтаназію в Іспанії відбулося 17 грудня 2020 року, коли Пленум Конгресу депутатів ухвалив законопроект № 46-7 більшістю голосів (198 проти 138). Нові норми поширюються на повнолітніх громадян і резидентів, чиє офіційне перебування в державі перевищує один рік. Тримісячний перехідний період перед набранням законом чинності було використано для створення спеціальних регіональних комітетів, що здійснюють верифікацію та надання дозволів на проведення евтаназії [2, с. 31].

Однак, є країни, які не підтримують евтаназію, а тому правове регулювання дещо інше. Так, наприклад, у Франції евтаназія вважається незаконною, проте у 2016 році був прийнятий закон, який дає невиліковно хворим пацієнтам право на «постійне глибоке заспокоєння» (CDS), яке передбачає введення сильних доз седативних засобів для полегшення будь-яких страждань до смерті пацієнта. Хоч деякі описують це як «пасивну евтаназію», закон чітко розмежовує евтаназію та CDS, що виділяє підхід Франції у порівнянні з іншими європейськими державами. Науковці відзначають, що це «альтернатива евтаназії» і «французька відповідь на проблеми наприкінці життя» [2, с. 29]. Водночас, незважаючи на постійні дискусії щодо евтаназії, у квітні 2021 року до парламенту Франції було внесено законопроект про легалізацію евтаназії. У випадку його прийняття, Франція стала б п'ятою країною Європейського Союзу, яка б декриміналізувала самогубство, після Нідерландів, Бельгії, Люксембургу та Іспанії. Законопроект передбачає надання права на активну допомогу в смерті, яка повинна бути включена до кодексу охорони здоров'я, і вказує, що це може здійснюватися у формі самогубства чи евтаназії [2, с. 29]. Законопроект був внесений Олів'є Фалорні, який зауважує на необхідності його прийняття, оскільки «французькі жителі часто їздять до Бельгії чи Швейцарії для допомоги в самогубстві та французькі лікарі таємно щороку виконують від 2000 до 4000 актів евтаназії». Противники евтаназії внесли понад 3000 поправок, що уповільнило розгляд законопроекту [4, с. 850].

В українському законодавстві не закріплене право на будь-яку форму евтаназії, також немає чіткого визначення її видів, зокрема активної та пасивної евтаназії. Тому щодо легалізації евтаназії в Україні, виходячи з існуючої правової ситуації, а саме частини 4 статті 281 Цивільного кодексу України, у якій закріплена заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя, слід визнати, що легалізація евтаназії може призвести до ряду негативних наслідків. Людина, яка страждає на невиліковну хворобу, лікування якої потребує великих грошей, при мінімальних статках хворого та невисокій зарплаті українського лікаря, викликає байдужість із боку персоналу лікарні, а зі схваленням евтаназії ця практика знайде відгуки багатьох лікарів, у яких просто не виникне бажання возитися з проблемними пацієнтами.

Зрештою, евтаназія може бути способом вирішення якихось «особливих проблем» за допомогою медицини, коли бідному пацієнту, який не може оплатити медичні витрати, евтаназія пропонується як альтернатива. В Україні евтаназія може стати простим засобом умертвіння самотніх старих людей, дітей-інвалідів, людей, які страждають на невиліковні хвороби, людей, які не мають належного соціального забезпечення та засобів до життя. Також легалізація евтаназії може стати зброєю в руках недбалих родичів, які будуть штовхати їх до смерті з егоїстичних міркувань [5, с. 21].

Серед вагомих аргументів проти легалізації евтаназії часто фігурує побоювання, що такий крок може стати формою державного заохочення або пропаганди самогубств. Проте аналіз динаміки смертності у державах, де ця процедура є законною та доступною, спростовує подібні побоювання. Попри відсутність вичерпної статистики по всіх країнах, узагальнені показники останніх років демонструють, що евтаназія залишається винятковою практикою. Зокрема, кількість таких випадків є вкрай низькою і становить лише від 0,3 до 4,6% від загальної чисельності смертей [5, с.22]. Ці дані підтверджують, що легалізація процедури не призводить до масового характеру її застосування, а залишається крайнім заходом у специфічних медичних обставинах.

На нашу думку, в українському законодавстві шлях до гуманізації законодавства має розпочатися з розвитку паліативної допомоги за прикладом Бельгії, де одночасно із законом про евтаназію було прийнято акти про створення відповідних служб догляду, щоб вибір пацієнта був справді вільним і не зумовленим відсутністю знебоління. Тільки за умови створення спеціальних контролюючих комітетів, подібних до тих, що діють в Іспанії, Україна зможе гарантувати верифікацію запитів та захист волі особи без порушення фундаментального права на життя. Для України вивчення європейського досвіду є надзвичайно важливим у контексті європейської інтеграції, оскільки це дозволяє проаналізувати методи пошуку компромісу між обов'язком держави захищати життя та повагою до свободи особистості. Ефективна реформа цивільного законодавства можлива лише через подолання існуючого правового вакууму та впровадження чітких процедурних запобіжників, які б унеможливили використання евтаназії як інструменту проти вразливих верств населення, забезпечуючи при цьому право людини на гідну смерть відповідно до європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Мерник А.М., Лукаш Є.Ю. Легалізація інституту евтаназії в Україні: теоретико-правовий підхід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №3. С. 18-25.
2. Булеца С. Б., Менджул М. В. Аналіз перспективи впровадження евтаназії в Україні з врахуванням досвіду окремих Європейських держав. *Медичне право України: історичні аспекти, новітні тенденції та перспективи розвитку. Збірник статей наукових читань*. 2022. 88с.
3. Драгоєнко А.О. Проблема кримінально-правового регулювання евтаназії в країнах Європи. *Наукові записки. Серія: Право*. Випуск 7. 2019. С. 148-153.
4. Бадида А.Ю. Кінець життя і межі права: Феномен глибокої седатії у Франції. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 848-853
5. Козинець О.Г., Пальона А.В. Поняття евтаназії та проблеми правового регулювання в зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 17–22.

Тритяк М. В. – курсант 201 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Рудой К. М.,
професор кафедри адміністративного права та процесу
доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Пріоритети протидії корупції в Україні належить до найбільш дискусійних та водночас визначальних для стабільності й перспектив розвитку державності. Корупція, будучи системним феноменом, перетворилася на надзвичайно небезпечний чинник, що ускладнює процеси модернізації інституцій, зменшує демократичні засади й істотно підриває довіру громадян до органів влади. В умовах воєнного стану, запровадженого у відповідь на широкомасштабну агресію, проблема набуває особливої ваги, оскільки будь-які прояви зловживань не лише блокують ефективність публічного адміністрування, а й створюють пряму загрозу національній безпеці та обороноздатності.

Актуальність дослідження протидії корупції визначається кількома взаємопов'язаними детермінантами. По-перше, воєнний стан формує унікальне правове середовище, у якому традиційні механізми контролю та підзвітності стикаються з обмеженням доступу до інформації, пріоритетністю оперативних рішень і високим ступенем концентрації ресурсів. Це, у свою чергу, створює сприятливий ґрунт для зловживань, особливо у сферах, пов'язаних із державними закупівлями, військовою логістикою та розподілом гуманітарної допомоги.

По-друге, корупція у сфері оборонних контрактів та забезпечення військових потреб має подвійний негативний ефект: вона не лише підриває довіру міжнародних партнерів, які надають масштабну фінансову й матеріально-технічну підтримку, а й безпосередньо впливає на ефективність бойових дій та збереження життя військовослужбовців. Особливістю таких корупційних практик є їхня високотехнологічність, прихований характер та залучення широкого кола суб'єктів — від посадових осіб міністерств до приватних контрагентів, що постачають товари й послуги.

По-третє, антикорупційні інституції стикаються з проблемою поєднання необхідності забезпечення оперативності розслідувань та збереження принципів правової держави. Війна обумовлює пріоритет національної безпеки, проте надмірне ігнорування прозорості може призвести до інституційного регресу та відтворення корупційних практик у поствоєнний період. Саме тому науковий аналіз актуальних проблем протидії корупції в Україні повинен враховувати як правові й управлінські виклики, так і безпекові детермінанти сучасного етапу.

На думку В.М. Тертишника та Т.С. Батраченко, ефективна протидія корупції потребує гармонізації кримінального та кримінально-процесуального права, посилення відповідальності за корупційні діяння та впровадження інтегративного інституту дійового каяття. Автори підкреслюють важливість зміцнення процесуальної самостійності слідчого, забезпечення незалежності та ефективності діяльності ДБР, НАБУ та інших антикорупційних органів, а також вдосконалення доказового права і створення єдиного доктринального підходу до процесуальної реалізації фактів, що можуть слугувати допустимими доказами. Такий комплексний підхід дозволяє не лише зменшити корупційні ризики під час воєнного стану, але й закласти основу для стійкої системи антикорупційних гарантій у майбутньому.

У наукових дослідженнях зазначається, що реформи, спрямовані на підвищення професійних стандартів серед правоохоронців, формування антикорупційної культури та міжнародну співпрацю, демонструють поступове зростання ефективності, проте темпи змін залишаються недостатніми. Корупційні прояви негативно впливають на всі рівні правової системи: від законодавства до судочинства, спотворюючи правосуддя, ускладнюючи доступ громадян до захисту їхніх прав і стримуючи модернізацію інституцій. А. Юзюк, О. Васильчишин, О. Зарічанський, І. Підпала та А. Кубаєнко підкреслюють необхідність комплексного підходу до боротьби з корупцією, що включає посилення законодавства, гарантії незалежності судової влади, підвищення прозорості діяльності правоохоронних органів та удосконалення механізмів притягнення до відповідальності. Важливу роль відіграє широке громадське залучення, адже громадський контроль сприяє вдосконаленню законодавства, моніторингу його виконання та притягненню корупціонерів до відповідальності [2].

Бондаренко О. С. та Тимошенко О. О., аналізуючи проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану, зазначають на зростанні ризиків корупційних зловживань через обмеження громадського контролю та розширення повноважень державних органів [3, с.130].

За даними Transparency International, Україна отримала 35 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції за 2024 рік, посівши 105 місце серед 180 країн. Це свідчить про високий рівень сприйняття корупції в країні [4].

Соціологічне дослідження, проведене компанією Info Sapiens на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), показало, що 91,4% українців вважають корупцію дещо або дуже поширеною, хоча лише 18,7% мали власний корупційний досвід [5].

У 2024 році в Україні було засуджено 2195 осіб за корупційні злочини, що складає близько 80% від усіх справ у цій категорії. Це свідчить про зростання ефективності судової системи в боротьбі з корупцією [6].

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

Проте, за даними дослідження, проведеного Національним агентством з питань запобігання корупції, оцінки ефективності антикорупційної діяльності державних органів знизилися в 2024 році порівняно з попередніми роками, що вказує на необхідність подальших реформ у цій сфері [7].

Таким чином, незважаючи на певні досягнення у боротьбі з корупцією, існують значні виклики, зокрема у сфері відбудови, де 65% опитаних вважають корупцію дуже або скоріше розповсюдженою, особливо на етапах розподілу коштів, контролю та проведення тендерів [8].

Отже, питання протидії корупції в умовах воєнного стану мають системний і багатовимірний характер, що свідчить про глибоку інтеграцію цього явища у державні, економічні та соціальні процеси. Корупційні ризики зростають через концентрацію ресурсів, обмеження громадського контролю, нестабільність фінансових потоків і пріоритетність оперативних рішень у сфері національної безпеки. Ефективна протидія потребує поєднання законодавчих, процесуальних та організаційних механізмів, а також узгодження державних і регіональних стратегій. Доцільним є запровадження комплексної системи оцінки корупційних ризиків із використанням цифрових платформ моніторингу, підвищення прозорості процедур державних закупівель та гуманітарного розподілу, посилення незалежності антикорупційних органів і впровадження безперервного навчання працівників органів влади. Не менш важливим є стимулювання громадської участі через механізми зворотного зв'язку, платформи для повідомлення про порушення та просвітницькі кампанії. Такий комплексний підхід здатний сформувати стійку систему антикорупційних гарантій, що підвищить ефективність державного управління та зміцнить довіру суспільства навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Тертишник В. М., Батраченко Т. С. Правові проблеми протидії корупції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 57–63.
2. Yuzyuk, A., Vasylyshyn, O., Zarichanskyi, O., Pidpala, I., & Kubaienko, A. (2024). Addressing corruption through legal reform: Exploring connections and pathways for change. *Multidisciplinary Reviews*, 8, 2024spe082. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe082>
3. Бондаренко О. С., Тимошенко О. О. Протидія корупції в умовах воєнного стану: аналіз проблем та можливостей. *Право і безпека*. 2024. № 2 (93). С. 127–139.
4. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org>
5. Реальний корупційний досвід українців у понад чотири рази менший за оцінку поширеності корупції: результати досліджень. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/realnyy-koruptsiyny-dosvid-ukraintsiv-u-ponad-chotyry-razy-menshyu-za-otsinku-poshyrenosti-koruptsii-rezultaty-doslidzhen>
6. Корупція в Україні 2024: статистика вироків і антикорупційний рейтинг. URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/ukraine-convicts-over-2-000-for-corruption-crimes-in-2024>
7. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. аналітичний звіт за результатами опитування населення та бізнесу. – Київ, 2024. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/uploads/osr-83/sources/380-111340470-67a239fc55bdd.pdf>
8. Найпоширенішим побоюванням опитаних українців щодо відбудови є відсутність контролю та корупція. URL: <https://cs.detector.media/infospace/texts/186557/2025-08-20-nayposhyrenishym-poboyuvannyam-opytanykh-ukraintsiv-shchodo-vidbudovy-ie-vidsutnist-kontrolyu-ta-koruptsiya-transparency-international>

Тростенюк Т. М. - доктор філософії, доцент,
доцент кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Ваховський Н. А. – студент II курсу
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин,
бакалавр спеціальності 081 «Право»
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сучасний етап розвитку людства визначається глибокими процесами цифрової трансформації, що охоплюють усі сфери суспільного життя. Інформаційно-комунікаційні технології стали основою функціонування держави, економіки, системи безпеки та повсякденного життя громадян. Водночас варто підкреслити, що цифровізація не лише розширює можливості розвитку суспільства, а й створює нові ризики, пов'язані з вразливістю інформаційних систем та залежністю від цифрової інфраструктури. Кіберпростір уже не сприймається виключно як технічне середовище, а виступає повноцінною соціальною реальністю, у якій відбувається значна частина суспільних відносин. У цьому контексті правове регулювання кібербезпеки набуває стратегічного значення, оскільки саме право покликане забезпечити баланс між розвитком технологій і захистом інтересів особи, суспільства та держави. Як підкреслюється у наукових дослідженнях, ефективність кіберзахисту визначається узгодженістю міжнародних стандартів, європейських регуляторних механізмів і національних правових систем [1, с. 375].

Актуальність теми обумовлюється не лише стрімким розвитком цифрових технологій, а й якісною зміною характеру загроз. Кіберпростір став середовищем для здійснення кіберзлочинів, кібератак на критичну інфраструктуру, інформаційних операцій та навіть кібервоєн. Сучасні кіберзагрози мають складний, багаторівневий і транснаціональний характер, що значно ускладнює їх попередження та розслідування. Значна частина суспільних відносин перемістилася у цифрову площину, що ускладнює їх правове регулювання та вимагає нових підходів до формування правових норм. Особливої ваги ці процеси набули в умовах воєнних конфліктів, де кіберпростір використовується як інструмент впливу на державні інститути, економіку та громадську думку.

Варто додати, що сучасні кібератаки часто мають гібридний характер і поєднуються з інформаційно-психологічними операціями, що підсилює їх деструктивний ефект. Воєнний досвід 2022-2025 років продемонстрував необхідність переходу до гнучкіших моделей правового регулювання, заснованих на оцінці загроз, а також посилення міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки. Крім того, зростання залежності суспільства від цифрових технологій робить питання кіберзахисту не лише технічним або правовим, а й гуманітарним, оскільки воно безпосередньо пов'язане із забезпеченням прав і свобод людини, зокрема права на приватність, доступ до інформації та безпеку персональних даних.

Метою дослідження є комплексний аналіз правового регулювання кібербезпеки у сучасному світі, визначення ключових нормативно-правових актів, принципів і механізмів забезпечення кіберзахисту, а також дослідження проблем і перспектив розвитку цієї сфери. Досягнення цієї мети передбачає не лише опис чинної нормативної бази, а й критичне осмислення її ефективності в умовах стрімкого технологічного розвитку.

Наукова розробка проблеми представлена працями таких дослідників, як О. О. Колесник, С. Мазепа, А. Марущак, А. Лисеюк, Т. Свінцицька, К. Петров, В. Тіщенко, Є. Логвиненко, Ю. І. Третяк, Л. В. Панова, С. М. Грищенко, а також зарубіжних учених Гарольда Коха, О. Гетевея, Р. Крутофа, М. Росчіні, М. Фіннемор і Д. Голліса, які досліджували різні аспекти правового регулювання кібербезпеки.

Правове регулювання кібербезпеки у сучасному світі формується як складна багаторівнева система, що поєднує міжнародні, регіональні та національні правові механізми. Така багаторівневність обумовлена глобальним характером кіберпростору, який не має чітких територіальних меж і функціонує поза традиційними юрисдикційними рамками. На міжнародному рівні ключове значення мають універсальні норми та принципи, що визначають правила поведінки держав у кіберпросторі. Передусім це Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року, яка встановлює уніфіковані підходи до криміналізації кіберзлочинів, визначає процесуальні інструменти збирання електронних доказів і створює ефективні канали міжнародної правової допомоги [1, с. 378; 2, с. 286]. Водночас важливо підкреслити, що ця Конвенція не лише гармонізує законодавство держав, а й сприяє формуванню єдиної практики боротьби з кіберзлочинністю, що має особливе значення в умовах транснаціонального характеру кіберзагроз.

Важливу роль також відіграють документи Організації Об'єднаних Націй, зокрема звіт OEWG 2021 та Annual Progress Report 2024, які підтверджують застосовність норм міжнародного права до кіберпростору та закріплюють принципи суверенітету, невтручання, заборони застосування сили та обов'язку належної обачності [1, с. 376]. Доцільно зазначити, що ці документи також акцентують увагу на необхідності підвищення довіри між державами та розвитку механізмів прозорості у сфері кібербезпеки. Ці принципи мають фундаментальне значення, оскільки вони визначають межі допустимої поведінки держав у кіберпросторі та сприяють формуванню стабільного міжнародного порядку, заснованого на праві.

Особливе значення має Tallinn Manual 2.0, який деталізує застосування норм міжнародного права до кібероперацій, визначає критерії порушення суверенітету та межі застосування сили у кіберпросторі. Він

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

виступає важливим науково-практичним інструментом, що допомагає державам інтерпретувати міжнародно-правові норми у контексті кібербезпеки, хоча і не має обов'язкової юридичної сили. Політика кібероборони НАТО 2021 року підкреслює стратегічне значення кіберпростору, визнаючи можливість застосування механізмів колективної оборони у разі масштабних кібератак. Це свідчить про поступове прирівнювання кіберзагроз до традиційних загроз безпеці держав [1, с. 377].

На регіональному рівні найбільш розвинутою є система правового регулювання кібербезпеки в Європейському Союзі. Директива NIS2 2022 року запроваджує сучасний ризик-орієнтований підхід до управління кібербезпекою, встановлює чіткі вимоги до суб'єктів критичної інфраструктури, а також передбачає суворі механізми контролю та відповідальності. Вона значно розширює коло суб'єктів, на яких поширюються вимоги кібербезпеки, що свідчить про підвищення уваги до захисту ключових секторів економіки.

Cybersecurity Act 2019 року створює єдину систему сертифікації кібербезпеки та закріплює роль Європейського агентства з кібербезпеки як координуючого органу [1, с. 377]. Це дозволяє забезпечити уніфікований підхід до оцінки рівня захищеності цифрових продуктів і послуг.

Директива ЄС 2016/1148 стала основою для формування єдиної політики кіберзахисту та визначила мінімальні стандарти безпеки для держав-членів ЄС [2, с. 285], заклавши фундамент подальшого розвитку європейського законодавства у цій сфері.

Національний рівень правового регулювання кібербезпеки в Україні характеризується наявністю комплексної системи нормативно-правових актів, що постійно вдосконалюється під впливом європейської інтеграції та сучасних викликів. Основою є Конституція України, яка гарантує базові права і свободи людини у сфері інформації [2, с. 281]. Центральним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який визначає кібербезпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, а також своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі, та водночас встановлює основи державної політики у цій сфері [2, с. 282; 4, с. 123; 5]. Важливо відзначити, що цей закон закріплює принципи взаємодії між державними органами, приватним сектором і громадянами у сфері кіберзахисту.

Важливими є також закони України «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних», «Про електронну комерцію», «Про платіжні послуги», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», а також інші нормативні акти, що регулюють різні аспекти функціонування інформаційного суспільства [2, с. 281-283; 3, с. 47]. Вони формують правову основу для забезпечення безпеки обробки інформації, захисту персональних даних і розвитку електронних сервісів. Важливу роль відіграють закони у сфері національної безпеки та захисту критичної інфраструктури [4, с. 127], які визначають стратегічні напрями державної політики у сфері кіберзахисту.

Окремо слід звернути увагу на інституційний аспект правового регулювання. В Україні функціонує система органів, відповідальних за забезпечення кібербезпеки, зокрема підрозділи Національної поліції, Служби безпеки України, а також спеціалізовані органи кіберзахисту. Важливу роль відіграє Кіберполіція, яка здійснює протидію кіберзлочинності та розслідування відповідних правопорушень [2, с. 282-283]. Доцільно зазначити, що ефективність діяльності цих органів значною мірою залежить від рівня їх координації та технічного забезпечення, а також від співпраці з міжнародними партнерами.

Сучасне правове регулювання кібербезпеки характеризується впровадженням нових підходів, зокрема ризик-орієнтованого управління, яке передбачає оцінку потенційних загроз і визначення пріоритетів захисту [1, с. 375]. Це дозволяє більш ефективно використовувати ресурси та забезпечувати захист критичних систем. Водночас важливим є розвиток механізмів сертифікації, аудиту та моніторингу кібербезпеки, що сприяє підвищенню рівня довіри до цифрових систем і зменшенню ризиків їх компрометації.

Особливістю сучасного етапу є також поєднання правового регулювання з технологічними механізмами. Концепції *lex informatica* та *lex electronica* свідчать про те, що поведінка у кіберпросторі регулюється не лише правовими нормами, а й технічними засобами, соціальними нормами та ринковими механізмами [3, с. 45]. Це означає, що право у цифровому середовищі набуває нових форм і потребує інтеграції з іншими регуляторними інструментами, що є характерною рисою сучасного інформаційного суспільства.

Разом з тим, правове регулювання кібербезпеки стикається з низкою серйозних проблем. Серед них – відставання законодавства від темпів технологічного розвитку, що зумовлює появу правових прогалин та нерегульованих сфер, фрагментарність нормативної бази, яка ускладнює її практичне застосування, недостатня координація між суб'єктами забезпечення кібербезпеки, а також складність міжнародного співробітництва. У багатьох випадках національні правові системи не встигають адаптуватися до новітніх цифрових викликів, таких як використання штучного інтелекту, хмарних технологій чи криптографічних інструментів, що створює додаткові ризики для ефективного реагування на кіберзагрози. Водночас відсутність узгоджених стандартів і підходів на міжнародному рівні ускладнює обмін інформацією, координацію дій та спільне реагування на трансграничні кіберінциденти.

Крім того, існують труднощі у визначенні відповідальності за кіберінциденти, що пов'язано зі складністю їх атрибуції, анонімністю кіберпростору та відсутністю універсальних механізмів притягнення до відповідальності. Часто встановлення джерела атаки потребує значних технічних і ресурсних зусиль, а результати такого встановлення не завжди мають належну юридичну силу в міжнародних правовідносинах. Не менш важливою

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

проблемою є забезпечення балансу між заходами безпеки та дотриманням прав людини, оскільки посилення контролю у цифровому середовищі може створювати ризики для приватності, свободи вираження поглядів і доступу до інформації [4, с. 127-128]. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування таких правових механізмів, які б одночасно гарантували ефективний кіберзахист і не порушували фундаментальні права та свободи людини.

Підсумовуючи, слід зазначити, що правове регулювання кібербезпеки у сучасному світі є складною, багаторівневою системою, яка поєднує міжнародні, регіональні та національні правові механізми. Воно постійно розвивається під впливом технологічного прогресу та нових викликів, що вимагає гнучкості та адаптивності правової системи. Водночас ефективність цього регулювання залежить від здатності держав своєчасно реагувати на нові загрози та впроваджувати інноваційні підходи до кіберзахисту.

У сучасних умовах особливо важливим є формування проактивної моделі правового регулювання, яка передбачає не лише реагування на загрози, а й їх прогнозування. Це вимагає вдосконалення законодавства, розвитку міжнародної співпраці, гармонізації правових систем та впровадження сучасних підходів до управління ризиками. Водночас необхідно забезпечити баланс між безпекою та правами людини, що є ключовим принципом демократичного суспільства та невід'ємною умовою сталого розвитку.

Отже, подальший розвиток правового регулювання кібербезпеки має бути спрямований на створення цілісної, узгодженої та ефективної системи, здатної забезпечити стійкість держави до кіберзагроз, захист прав громадян і стабільний розвиток цифрового суспільства. Лише комплексний, системний і міждисциплінарний підхід дозволить забезпечити належний рівень кібербезпеки та гарантувати безпечне функціонування сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Колесник О. О. Міжнародні стандарти та українська практика кіберзахисту: уроки війни. *Правові новели: науковий юридичний журнал*. 2025. Вип. 25. С. 375-382. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.48> (дата звернення: 28.04.2026)
2. Третяк Ю. І. Нормативно-правове регулювання кібербезпеки в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. Вип. 40. С. 280-289. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10995690> (дата звернення: 28.04.2026)
3. Панова Л. В., Панов А. С. Джерела правового регулювання суспільних відносин у кіберпросторі: між законом, кодом і звичаєм. *Київський юридичний журнал*. 2025. Вип. 7. С. 44-53. DOI: <https://doi.org/10.32782/kj-2025-7.06> (дата звернення: 28.04.2026)
4. Грищенко С. М. Правове регулювання кібербезпеки в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформація і право*. 2025. Вип. 3 (54). С. 122-130. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3\(54\).340519](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.3(54).340519) (дата звернення: 28.04.2026)
5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII : станом на 19 жовтня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 28.04.2026)

Чирук Б. Р. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: **Питомець А. В.**
Голова Південно-Української Міжнародної асоціації
адвокатів, Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК ГАРАНТІЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

У сучасних умовах розвитку кримінального процесуального законодавства України особливого значення набуває питання допустимості доказів як однієї з ключових гарантій забезпечення справедливого судового розгляду. Відповідно до положень кримінального процесуального законодавства, саме на основі доказів формується внутрішнє переконання суду щодо винуватості чи невинуватості особи, а тому вимоги до їх допустимості мають фундаментальне значення для досягнення цілей кримінального провадження.

Згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України, доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких встановлюються обставини кримінального правопорушення. Водночас ключовою умовою використання таких даних у кримінальному процесі є їх допустимість, яка означає відповідність способу отримання доказів вимогам закону. Як зазначає В. М. Тертишник, допустимість доказів є невід'ємною властивістю доказів, що визначає можливість їх використання у кримінальному провадженні [1, с. 112].

Науковці визначають допустимість доказів як складну правову категорію, яка включає як вимоги до джерела доказу, так і до процесуального порядку його отримання. Зокрема, у наукових дослідженнях підкреслюється, що допустимість доказів може розглядатися як вимога закону, як процесуальна форма, а також як властивість доказу, що визначає можливість його використання у процесі доказування [2, с. 3–4].

Особливе значення має те, що допустимість доказів безпосередньо пов'язана із забезпеченням прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Використання доказів, отриманих із порушенням закону, призводить до порушення принципу верховенства права та може стати підставою для ухвалення незаконного судового рішення. Саме тому законодавець встановлює чіткі правила щодо недопустимості доказів, отриманих із істотним порушенням прав людини.

Відповідно до ст. 87 Кримінального процесуального кодексу України, недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. До таких доказів належать, зокрема, показання, отримані від особи, яка на момент їх надання фактично була підозрюваною, але допитувалась як свідок, а також докази, отримані внаслідок недопуску захисника до участі у слідчій дії [3, с. 245].

Таким чином, допустимість доказів виступає важливим інструментом запобігання зловживанням з боку органів досудового розслідування. Вона забезпечує дотримання процесуальної форми, яка є гарантією законності кримінального провадження. Як зазначається у науковій літературі, порушення встановленого законом порядку отримання доказів автоматично позбавляє їх юридичної сили та можливості використання у суді [4, с. 28].

Важливим аспектом є також взаємозв'язок допустимості доказів із принципом справедливого судового розгляду, закріпленим у міжнародних правових актах, зокрема у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що використання недопустимих доказів може призвести до порушення права особи на справедливий суд.

У сучасній правовій доктрині сформувався різні підходи до визначення допустимості доказів. Зокрема, виділяють формальний підхід, відповідно до якого будь-яке порушення процесуальної форми автоматично тягне недопустимість доказу, та матеріальний підхід, який допускає оцінку впливу порушення на права особи та результати провадження.

Окрему увагу слід приділити доктрині «плодів отруйного дерева», яка передбачає, що недопустимими є не лише первинні докази, отримані незаконним шляхом, а й усі похідні від них докази. Ця концепція активно застосовується у практиці Європейського суду з прав людини та поступово інтегрується у національну правозастосовну практику [5, с. 21]. Водночас у практичній діяльності правоохоронних органів виникає низка проблем, пов'язаних із визначенням допустимості доказів. Зокрема, це стосується використання цифрових доказів, аудіо- та відеозаписів, отриманих поза межами процесуального порядку. У таких випадках суд має оцінювати не лише форму отримання доказу, але й його вплив на права учасників кримінального провадження.

Таким чином, допустимість доказів є ключовим елементом доказового права у кримінальному процесі, який забезпечує реалізацію принципу законності, гарантує захист прав людини та сприяє ухваленню справедливих судових рішень. Вона виступає своєрідним «фільтром», який не допускає використання незаконно отриманої інформації та забезпечує довіру суспільства до правосуддя.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що допустимість доказів є однією з основних гарантій справедливого судового розгляду у кримінальному провадженні. Її дотримання є необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини, а також ефективного функціонування системи кримінальної юстиції в Україні.

Список використаних джерел:

- 1.Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Алерта, 2022. 1128 с.
- 2.Мельничук Ю. Л. Поняття допустимості доказів у кримінальному процесі України // Вісник УжНУ. 2024. С. 3–8.
- 3.Гловюк І. В. Допустимість доказів у кримінальному процесі : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 320 с.
- 4.Коваль В. В. Допустимість доказів у кримінальному процесі України // Universum. 2025. С. 25–30.
- 5.Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесуальному праві ЄС // Вісник кримінального судочинства. 2022. №3–4. С. 20–34.

Юхимець К. Р. – здобувач освітнього ступеня «бакалавр»
за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність»
Науковий керівник: Карпунець В. Д.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Запровадження воєнного стану в Україні стало безпрецедентним випробуванням для національної правової системи, внаслідок чого зазнали суттєвих змін механізми реалізації та захисту прав і свобод людини, трансформувалася порядком функціонування органів державної влади, судової системи, правоохоронних органів, а також інститутів громадянського суспільства. Окрім того слід зазначити, що у період воєнного стану здійснюється введені обмеження окремих конституційних прав, дії спеціальних правових режимів, підвищених ризиків для життя та безпеки самих адвокатів, а також значного зростання кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами, мобілізацією, внутрішнім переміщенням осіб, втратою майна, порушенням трудових, соціальних та гуманітарних прав. За таких умов адвокат змушений адаптувати усталені форми та методи професійної діяльності до нових реалій, водночас забезпечуючи дотримання принципів верховенства права, незалежності, конфіденційності та адвокатської етики. Відповідно до Конституції України, кожній особі гарантується право захищати свої права і свободи будь-якими засобами, не забороненими законом, від порушень і протиправних посягань. Однак, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [7], зазначено про тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Але право на правову допомогу та право на захист належать до основних гарантій, які не можуть бути скасовані навіть за умов надзвичайних правових режимів, що свідчить про те, що адвокатська діяльність не лише дозволена, а й об'єктивно необхідна для функціонування системи правосуддя та забезпечення прав людини в умовах війни. Слід зазначити, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яким визначено статус адвоката, гарантії здійснення адвокатської діяльності, принципи незалежності, конфіденційності та недоторканності адвокатської таємниці [6], реалізовується з урахуванням спеціального правового режиму, встановленого Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Тобто, воєнний стан не скасовує права на правову допомогу, але допускає тимчасові обмеження деяких процесуальних гарантій, однак при цьому зберігається право на захист і доступ до адвоката, адвокат має право безперешкодного доступу до клієнта, залишається чинною адвокатська таємниця та забороняється втручання у діяльність адвоката. З цією метою у 2025 році внесені зміни до статті 397 Кримінального кодексу України, де зазначено, що вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, а також ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища [3]. Тобто, під час воєнного стану передбачені гарантії адвокатської діяльності та чітко законодавством заборонено втручання органів державної влади, військового командування чи правоохоронних органів у професійну діяльність адвоката. Однак, в умовах сьогодення ще виникають ризики обмеження доступу адвокатів до клієнтів, зокрема до осіб, які перебувають у місцях несвободи або в зоні бойових дій [1, с. 6].

Тому, під час воєнного стану кримінально-процесуальне законодавство було адаптоване шляхом внесення відповідних змін, які спрямовані на забезпечення ефективності правосуддя в умовах підвищеної небезпеки. Зокрема, нормативне регулювання передбачає впровадження спеціальних процедур, розширення дискреційних повноважень органів досудового розслідування та гнучке врегулювання строків і форм здійснення процесуальних дій.

Під час здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану, у разі неможливості прибуття адвоката для участі у процесуальних діях, дізнавач, слідчий або прокурор вправі забезпечити участь захисника дистанційно із застосуванням технічних засобів відео та аудіо зв'язку. В умовах військового стану це є допустимим хоча й деяким чином порушує конституційні права громадян. Однак законодавець випустив з уваги те, що у випадку дистанційної участі захисника підозрюваний, обвинувачений не мають можливості конфіденційного спілкування із своїм захисником, що вказує на грубе порушення адвокатської таємниці. Крім того, за умов дистанційної участі захисника він позбавлений можливості достовірно встановити, чи застосовувалися до підзахисного заходи фізичного або психологічного впливу, а також чи були його дії добровільними під час проведення слідчих (розшукових) дій. Слід звернути увагу, що Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану», не передбачено змін щодо надання адвокатом професійної правничої допомоги під час воєнного стану. Тобто виходить, що в період дії воєнного стану методи та способи діяльності адвоката залишаються фактично незмінними. Хоча законодавством України передбачено право адвоката вимагати надання фактично будь-якої інформації та документів, крім інформації (документів) з обмеженим доступом. Але статтею. 34 Конституції України, гарантоване ст. 24 Закону України «Про адвокатуру

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

та адвокатську діяльність” право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. З чого виходить, що в умовах воєнного стану доступ до інформації може бути обмеженим з метою захисту інтересів громадян, національної безпеки та територіальної цілісності. Адвокату треба не просто послатися на необхідність отримання інформації для його роботи, як адвоката, але необхідно обґрунтувати необхідність отримання такої інформації для захисту підзахисного [5, с. 102].

За умов активного застосування дистанційних форм участі у кримінальному провадженні особливо важливим стає питання збереження конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом. У практичній площині існуючі механізми не завжди гарантують достатній рівень захисту такої комунікації, що може негативно впливати на ефективність реалізації права на захист. У зв’язку з цим є доцільним закріплення законодавчого регулювання у цій сфері, а саме: передбачити використання захищених каналів зв’язку під час дистанційної участі адвоката, закріпити гарантії конфіденційного спілкування між захисником і клієнтом на всіх стадіях кримінального провадження, уніфікувати вимоги до умов проведення дистанційних процесуальних дій. Такі зміни сприятимуть більш повному забезпеченню права на захист та зміцненню довіри до кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Адвокатам в умовах воєнного стану доводиться справлятися з великою кількістю додаткових проблем — це заборона на переміщення населеним пунктом під час комендантської години, сигнали повітряної небезпеки, а також непередбачуване функціонування міського пасажирського сполучення. Зокрема, «адвокат часто має переміщатися не лише всередині одного населеного пункту, а й до інших місць або регіонів, щоб надати правову допомогу. Крім цього, він зобов’язаний брати участь у розшуках, досудових розслідуваннях та судових засіданнях у різних містах» [4, с. 279]. Серед інших проблем, з якими стикнулися адвокати, — сповільнення правосуддя через неможливість проводити засідання під час повітряних тривог, дотримання процесуальних строків у випадках, коли судові процеси відкладаються чи переносяться через неможливість забезпечення участі сторін через воєнні дії. Слід також приділити увагу питанням взаємодії адвокатів із правоохоронними органами та військовими формуваннями. Особливо це актуально у випадках можливих незаконних затримань осіб, коли адвокат має забезпечити належний захист прав свого клієнта. У процесі здійснення професійних повноважень адвокати повинні орієнтуватися у нормах військового законодавства та враховувати актуальні зміни, пов’язані з умовами воєнного стану.

Підсумовуючи, здійснення адвокатської діяльності у кримінальному провадженні під час воєнного стану відбувається в умовах одночасної дії встановлених законом гарантій та об’єктивних обмежень, що ускладнюють повноцінну реалізацію права на захист. Сучасні законодавчі нововведення та особливості правового регулювання обумовлюють необхідність переосмислення підходів до побудови та реалізації захисної функції. Разом з тим фундаментальні засади кримінального процесу, передусім право особи на захист, зберігають пріоритетне значення, тоді як рівень їх практичного забезпечення безпосередньо залежить від кваліфікації, ініціативності та послідовності правової позиції захисника у межах конкретного кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Галуцько В. М. Особливості адвокатської діяльності у період воєнного стану. С.6-7 URL:<https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/97/90>
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення: 30.04.2026).
4. Лемеха Р.І. Інститут правової допомоги в умовах дії правового режиму воєнного стану: виклики сьогодення. Правові новели. 2024. № 23. С. 276–283
5. Нечаєва І.О. Робота адвоката у кримінальному процесі в умовах воєнного стану. С. 102-103 URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e6df2c9-085d-41ca-9b7c-a352792133ba/content>
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text10>(дата звернення: 30.04.2026).
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VII. URL: <https://protocol.ua/ua/propravoviyregimvoennogostanu/>(дата звернення: 30.04.2026).

**Яголковська Є. О. – курсант 202 взводу
навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Науковий керівник: Питомець А. В., Голова
Південно-Української Міжнародної асоціації адвокатів,
Видатний адвокат України, викладач ОДУВС
Одеський державний університет внутрішніх справ**

СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальне провадження є складною системою процесуальної діяльності, яка спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності та забезпечення захисту прав і свобод людини. Реалізація цих завдань можлива лише за участю певного кола осіб та органів, які наділені процесуальними правами і обов'язками. Саме такі учасники кримінального процесу у теорії кримінального процесуального права визначаються як суб'єкти кримінального провадження. Їх правовий статус закріплений у нормах Кримінального процесуального кодексу України, який визначає коло учасників кримінального процесу, їх повноваження та порядок взаємодії між ними [1].

У науковій літературі під суб'єктами кримінального провадження розуміють осіб або органи, які беруть участь у кримінальному процесі, наділені відповідними процесуальними правами та обов'язками і здійснюють діяльність, спрямовану на досягнення завдань кримінального судочинства. Основною ознакою суб'єкта кримінального провадження є наявність процесуальної правосуб'єктності, що передбачає можливість брати участь у кримінальному процесі та реалізовувати встановлені законом процесуальні права і обов'язки [2, с. 102].

Система суб'єктів кримінального провадження є досить складною і включає різні категорії учасників, які виконують різні функції у кримінальному процесі. Насамперед до них належать органи та посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження. До цієї групи відносять суд, слідчого суддю, прокурора, слідчого та органи досудового розслідування. Саме ці суб'єкти безпосередньо здійснюють процесуальні дії, приймають рішення та забезпечують реалізацію завдань кримінального судочинства [3, с. 118].

Центральне місце серед суб'єктів кримінального провадження займає суд, який здійснює правосуддя та вирішує кримінальну справу по суті. Суд є незалежним органом державної влади, що покликаний забезпечити справедливий розгляд кримінального провадження та ухвалити законне і обґрунтоване рішення. Його діяльність ґрунтується на принципах законності, незалежності, змагальності сторін та забезпечення права на захист [1].

Важливу роль у кримінальному процесі відіграє також слідчий суддя, який здійснює судовий контроль за дотриманням прав і свобод людини під час досудового розслідування. До його повноважень належить розгляд клопотань слідчого або прокурора про застосування запобіжних заходів, проведення обшуку, тимчасовий доступ до речей і документів, а також надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Завдяки діяльності слідчого судді забезпечується додержання прав людини під час здійснення кримінального провадження [4, с. 133].

Не менш важливим суб'єктом кримінального провадження є прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Він організовує діяльність слідчих, контролює законність їхніх рішень та дій, а також підтримує публічне обвинувачення у суді. Саме прокурор представляє інтереси держави у кримінальному провадженні та забезпечує реалізацію функції обвинувачення [2, с. 117].

Слідчий у кримінальному провадженні виконує функцію досудового розслідування. До його основних повноважень належить проведення слідчих (розшукових) дій, збирання доказів, встановлення обставин кримінального правопорушення та прийняття процесуальних рішень у межах кримінального провадження. Діяльність слідчого спрямована на встановлення об'єктивної істини у справі та забезпечення повного і неупередженого дослідження всіх обставин кримінального правопорушення [3, с. 125].

Особливе місце у системі суб'єктів кримінального провадження займають сторони кримінального процесу. До сторони обвинувачення належать прокурор, слідчий та потерпілий. Їх діяльність спрямована на доведення факту вчинення кримінального правопорушення та притягнення винної особи до відповідальності. Потерпілий у кримінальному провадженні є особою, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. Закон надає потерпілому широке коло процесуальних прав, зокрема право давати показання, подавати докази, заявляти клопотання та оскаржувати процесуальні рішення [4, с. 141].

Іншою стороною кримінального процесу є сторона захисту, яка представлена підозрюваним, обвинуваченим, їх захисниками та законними представниками. Основною метою діяльності сторони захисту є забезпечення реалізації права особи на захист від кримінального обвинувачення. Захисником у кримінальному провадженні може бути адвокат, який надає правову допомогу підозрюваному або обвинуваченому, бере участь у процесуальних діях та здійснює інші дії, спрямовані на захист прав свого клієнта [5, с. 214].

Крім зазначених осіб, у кримінальному провадженні беруть участь також інші учасники процесу, які сприяють встановленню істини у справі. До таких учасників належать свідок, експерт, спеціаліст, перекладач та інші особи. Свідок є особою, якій можуть бути відомі обставини, що мають значення для кримінального провадження, і його показання можуть використовуватися як доказ. Експерт залучається для проведення експертизи та надання висновку з питань, що потребують спеціальних знань. Спеціаліст надає допомогу під час

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

проведення процесуальних дій, а перекладач забезпечує реалізацію права учасників кримінального провадження користуватися рідною мовою [2, с. 126].

Таким чином, суб'єкти кримінального провадження становлять складну систему учасників кримінального процесу, кожен з яких виконує певну процесуальну функцію. Їх діяльність спрямована на забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності та гарантування прав і свобод людини. Від чіткої взаємодії між усіма суб'єктами кримінального провадження значною мірою залежить ефективність кримінального судочинства та забезпечення принципів законності і справедливості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI.
2. Капліна О.В., Шило О.Г. Кримінальний процес України : підручник. Харків: Право, 2018.
3. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Київ: Алерта, 2021.
4. Гловюк І.В. Кримінальний процес України : підручник. Одеса: Юридична література, 2015.
5. Бандурка О.М., Блажівський Є.М. Кримінальний процес України. Київ: Право, 2019.

Яхимович Є. О. – студентка II курсу
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин,
бакалавр спеціальності 081 «Право»
Павліченко І. М., старший викладач кафедри права
та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІЗ МОБІЛІЗОВАНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ: ПРОГАЛИНИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану спричинили безпрецедентні зміни у сфері трудових правовідносин. Масова мобілізація громадян до Збройних Сил України поставила перед роботодавцями, працівниками та судовими органами принципово нові правові виклики, вирішення яких виявилось значно складнішим, ніж передбачалося на початковому етапі. Ключовою з них є проблема правового регулювання припинення трудових відносин із мобілізованими працівниками: з одного боку, держава зобов'язана гарантувати захист трудових прав осіб, які виконують конституційний обов'язок захисту Вітчизни, а з іншого - роботодавці не можуть нескінченно зберігати вакантні фактично посади за відсутніми на виробництві особами, не маючи жодних правових інструментів для врегулювання відносин.

Зазначена проблема набуває особливої гостроти з огляду на масштаби явища: за різними оцінками, кількість мобілізованих громадян України, які перебувають у трудових відносинах, сягає сотень тисяч осіб, а строк воєнного стану неодноразово подовжувався. Фактично виникла правова ситуація, за якої трудові договори «заморожено» на невизначений строк без чіткого механізму виходу з неї для жодної зі сторін. Судова статистика засвідчує стале зростання кількості трудових спорів, пов'язаних із мобілізацією: лише у 2023–2024 роках суди розглянули тисячі справ відповідної категорії, значна частина яких завершилася суперечливими або взаємовиключними рішеннями [4].

Правову основу регулювання трудових відносин із мобілізованими становить насамперед стаття 119 Кодексу законів про працю України (далі - КЗпП), яка гарантує збереження місця роботи та середнього заробітку за працівниками на весь час виконання державних або громадських обов'язків. Попри зовнішню простоту цієї норми, її застосування на практиці породжує чимало запитань. Зокрема, ст. 119 КЗпП не визначає максимальний строк збереження робочого місця, не встановлює порядку дій роботодавця після спливу «розумного строку» відсутності працівника та не врегулює ситуацій, коли відсутність стає тривалою і невизначеною.

Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX [1] були запроваджені спеціальні механізми: можливість призупинення дії трудового договору (ст. 13-1), спрощений порядок звільнення та укладення нових договорів, розширення прав роботодавця щодо переведення, зміни умов праці. Проте і цей закон не вирішив питання по суті: норма про призупинення договору стосується виключно ситуацій, коли неможливо забезпечити виконання сторонами умов трудового договору (наприклад, через руйнування виробничих об'єктів), але не регулює безпосередньо стан мобілізованого працівника як такої. Крім того, Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII (зі змінами) [2] встановлено гарантію збереження робочого місця за мобілізованим, проте без будь-яких норм щодо меж цієї гарантії та наслідків її тривалого застосування.

Важливим аспектом є й те, що в чинному КЗпП відсутня окрема стаття, яка б комплексно регулювала трудові відносини з військовослужбовцями за контрактом і мобілізованими. Законодавець обмежився точковими правками до окремих статей, натомість системного підходу так і не було запроваджено. Для порівняння: у законодавстві Польщі (*Ustawa o obronie ojczyzny*, 2022) передбачено спеціальний розділ щодо трудових гарантій військовослужбовців із чіткими строками та процедурами; аналогічні комплексні механізми існують у трудовому законодавстві Ізраїлю та ряду інших держав, що мають тривалий досвід правового регулювання праці в умовах збройних конфліктів [3, с. 89–97].

Аналіз нормативної бази дозволяє виокремити декілька ключових прогалін, що безпосередньо впливають на правозастосовну практику.

По-перше, законодавство не вирішує питання долі строкових трудових договорів, укладених до мобілізації, строк яких спливає під час проходження працівником військової служби. За загальним правилом (ст. 36 п. 2 КЗпП), закінчення строку є підставою для припинення договору. Водночас пряма заборона звільнення мобілізованих фактично означає автоматичне продовження строкового договору, однак механізму такої пролонгації закон не передбачає. Це породжує невизначеність: чи перетворюється строковий договір на безстроковий? Чи вимагається оформлення нового договору після демобілізації? Відповіді на ці питання законодавець не дає.

По-друге, невирішеним залишається питання про можливість звільнення мобілізованого в разі ліквідації юридичної особи - роботодавця. Стаття 40 п. 1 КЗпП дозволяє розірвання трудового договору у зв'язку із ліквідацією підприємства, але ст. 119 КЗпП встановлює гарантію збереження місця роботи без будь-яких

Секція 7. Право та правоохоронна діяльність у сучасних безпекових умовах

винятків. Практика показує, що ліквідаційні комісії нерідко включають до складу звільнених і мобілізованих, однак такі рішення оскаржуються в судовому порядку з різним успіхом.

По-третє, найбільш гострою є прогалина щодо правового статусу мобілізованого, який потрапив у полон, пропав безвісти або щодо якого відсутні будь-які відомості. Законодавство не встановлює спеціального порядку «призупинення» трудового договору на цей час: визнання особи безвісно відсутньою в цивільному порядку (ст. 43 ЦК України) не тягне автоматичного врегулювання трудових відносин. Роботодавець опиняється в ситуації правової невизначеності: він не може ні законно звільнити таку особу, ні повноцінно замінити її на виробництві, ні оформити відповідний правовий статус відносин [5, с. 121-125].

Судова практика у справах про припинення трудових відносин із мобілізованими залишається нестабільною та суперечливою. Верховний Суд у низці постанов 2023–2024 років сформулював принципову позицію: роботодавець не вправі розривати трудовий договір із мобілізованим із підстав статті 40 КЗпП - ані за п. 1 (скорочення штату), ані за п. 6 (нез'явлення на роботу більше чотирьох місяців унаслідок тимчасової непрацездатності). Ця позиція ґрунтується на системному тлумаченні ст. 119 КЗпП як спеціальної норми, що має пріоритет перед загальними підставами звільнення [4].

Водночас апеляційні суди демонструють значно менш однотайний підхід. Частина апеляційних судів визнавала правомірним звільнення мобілізованих за п. 1 ст. 40 КЗпП за умови дотримання формальної процедури (попередження за два місяці - хоча слід зазначити, що в умовах воєнного стану ця вимога не застосовується, виплата вихідної допомоги), обґрунтовуючи це конституційним принципом свободи підприємницької діяльності та неможливістю безстрокового збереження штатних одиниць. Інші суди займали протилежну позицію, визнаючи такі звільнення незаконними та поновлюючи мобілізованих на роботі навіть у разі фактичної ліквідації їхніх посад. Така ситуація свідчить про відсутність уніфікованого підходу до застосування норм і порушує принцип правової визначеності як складову верховенства права.

Окремої уваги заслуговує проблема виконання судових рішень про поновлення на роботі. Навіть у випадках, коли суд констатував незаконність звільнення мобілізованого та зобов'язав роботодавця поновити його на посаді, фактичне виконання такого рішення є неможливим до завершення військової служби особи. Виникає парадоксальна ситуація: рішення суду набрало законної сили, але не може бути виконане об'єктивно, що підриває авторитет судової влади та ефективність правового захисту.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки, що правове регулювання припинення трудових відносин із мобілізованими працівниками в Україні характеризується системними вадами: розпорошеністю нормативного регулювання, відсутністю спеціальних норм щодо строкових договорів, ліквідації роботодавця та надзвичайних обставин (полон, зникнення безвісти), а також суперечливістю судової практики на рівні апеляційних інстанцій.

З метою подолання виявлених прогалин можна: по-перше, доповнити КЗпП окремою статтею 119-1, яка б комплексно врегулювала особливості трудових правовідносин із мобілізованими, зокрема встановила порядок дій сторін у разі закінчення строкового договору, ліквідації підприємства та зникнення працівника безвісти; по-друге, ввести інститут «призупинення трудового договору» у зв'язку з перебуванням працівника у полоні або встановленою безвісною відсутністю з обов'язковим відновленням відносин після демобілізації або повернення; по-третє, прийняти постанову Пленуму Верховного Суду з узагальненням практики розгляду трудових спорів, пов'язаних із мобілізацією, для забезпечення однаковості правозастосування на всіх рівнях судової системи. Реалізація цих пропозицій дозволить збалансувати захист трудових прав мобілізованих із законними інтересами роботодавців та підвищить ефективність правового регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX : станом на 14 берез. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення: 27.04.2026).
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (дата звернення: 27.04.2026).
3. Серета О. Г., Базелюк В. В. Трудові відносини в умовах воєнного стану: проблемні питання правового регулювання. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 89–97.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.11.2023 р. у справі № 200/4981/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 27.04.2026).
5. Хмара М. Особливості припинення трудових відносин в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 2(30). С. 121–125. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1390> (дата звернення: 27.04.2026).